Голас Радзімы

№ 40 (2182)
4 кастрычніка 1990 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Мінскія мастакі Валерый Шкаруба, Віктар Барабанцаў і Уладзімір Кожух не проста сябры і аднадумцы. Кожны з іх мае сваю творчую індывідуальнасць, свой жыццёвы вопыт і свае планы на будучыню. Згуртавала ж гэтых маладых людзей і шмат у чым абумовіла іх сумесную працу адна рызыкоўная творчая камандзіроўка.

Роўна праз год пасля чарнобыльскага выбуху, вясной 1987 года, яны адправіліся ў тыя мясціны, адкуль адселены людзі, каб на свае вочы ўбачыць і глыбей зразумець усю бясконцасць трагедыі, што здарылася на гэтай зямлі. Яны сустракаліся і гутарылі з жыхарамі Брагіна і навакольных вёсак, якія знаходзяцца ў непасрэднай блізкасці да «зоны», рабілі накіды, натурныя замалёўкі і эцюды ў самой «зоне». Вынікам паездкі стала сумесная выстаўка ў Палацы мастацтва, дзе гледачы ўпершыню сталі сведкамі мастацкага асэнсавання Чарнобыля. І хаця ў той час мастакі, як і ўсе мы, не мелі праўдзівай інфармацыі аб памерах катастрофы і яе магчымых выніках, яны, тым не менш, душой адчулі, якая вялікая бяда спасцігла народ... Пасля той камандзіроўкі мастакі не перапынялі працу над тэмай Чарнобыля. На змену некаторай ілюстрацыйнасці і літаральнасці адлюстравання рэчаіснасці прыходзіла філасофска-эпічнае асэнсаванне. З лепшымі работамі В. Шкарубы, У. Кожуха і В. Барабанцава, напісанымі пад уплывам паездкі 1987 года, і новымі, створанымі ў апошні час, могуць пазнаёміцца і амерыканцы. 30 карцін гэтых аўтараў дэманструюцца цяпер у Нью-Йорку, дзе праходзіць 45 сесія Генеральнай Асамблеі ААН.

Фота С. КРЫЦКАГА.

НА ЗДЫМКУ: мастакі В. ШКАРУБА, В. БАРАБАНЦАЎ, У. КОЖУХ.

ЗВАРОТ ДА СУСВЕТНАГА СУПОЛЬНІЦТВА

ДАПАМАЖЫЦЕ Ў НАШЫМ ЧАРНОБЫЛЬСКІМ ГОРЫ!

26 ВЕРАСНЯ 1990 ГОДА Ў АГУЛЬНАЙ ДЫСКУСІІ НА 45-й СЕСІІ ГЕНЕРАЛЬНАЙ АСАМБЛЕІ ААН ВЫСТУПІЎ СТАРШЫНЯ САВЕТА МІНІСТРАЎ БЕЛАРУСКАЙ САВЕЦКАЙ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ РЭСПУБЛІКІ ВЯЧАСЛАЎ КЕБІЧ.

Удзяліўшы ўвагу праблемам, якія хвалююць сёння міжнародную грамадскасць, В. Кебіч больш падрабязна спыніўся на тым, што нам баліць: на выніках атамнай катастрофы на Чарнобыльскай АЭС для беларускага народа. Старшыня ўрада Беларусі адзначыў, што чатыры гады назад наша рэспубліка аказалася ахвярай гэтай катастрофы, якая адбылася не на нашай тэрыторыі.

Аварыя на атамнай электрастанцыі ў маленькім гарадку Чарнобылі стала вялікай агульнай бядой як для беларускага, так і ўкраінскага і рускага народаў, трагедыяй сапраўды планетарнага характару. Выхад са строю толькі аднаго атамнага рэактара прывёў да радыеактыўнага заражэння велізарных прастораў, паставіў пад пагрозу здароўе насельніцтва многіх краін.

Але самыя вялікія цяжкасці выпалі на долю беларускага народа. На тэрыторыю Беларусі прыпала 70 працэнтаў радыеактыўных выкідаў. Не вузкая палоска зямлі, якая прымыкае да рэактара, як гэта ўяўлялася спачатку, а ўся тэрыторыя рэспублікі стала зонай нацыянальнага экалагічнага бедства.

Сёння Чарнобыль стукае ў наша сэрца. Ён стукае радыеактыўнымі разрадамі ў лічыльніках Гейгера на нашых палях і вуліцах нашых гарадоў. Ён — у падманліва ціхай прыгажосці лясоў і рэк, у якія нельга ўвайсці.

Трэба бачыць адчай селяніна, які не можа апрацоўваць зямлю, дзе стагоддзямі вырошчвалі збожжа яго продкі. Гора і бяссілле маці, чые дзеці гаснуць на вачах. Нямая жальба старых, якія вымушаны назаўсёды пакідаць дарагія сэрцу мясціны, дзе прайшло ўсё іх жыццё, дзе засталіся магілы блізкіх...

Наша рэспубліка панесла і нясе велізарныя страты. Больш як 2,2 мільёна чалавек, а гэта кожны пяты жыхар рэспублікі, 18 працэнтаў усіх найбольш прадукцыйных сельскагаспадарчых зямель, 20 працэнтаў усіх лясоў аказаліся ў зоне доўгачасовага дзеяння крыніц радыяцыі. У выніку дозы знешняга і унутранага апраменьвання насельніцтва Беларусі, атрыманыя ад кароткажывучых і атрымліваемыя ад доўгажывучых радыенуклідаў, самыя высокія з вядомых сусветнай практыцы.

Толькі непасрэдна эканамічны ўрон, паводле самых стрыманых ацэнак, складзе каля дзесяці гадавых бюджэтаў. Для аднаўлення патрэбны не толькі сродкі, неабходны, прычым сёння, неадкладнае абсталяванне, сучасныя медыкаменты, найноўшыя спецыяльныя веды і тэхналогіі. Неабходнымі нават з'яўляюцца прадукты харчавання — таму што мы вымушаны спыніць сельскагаспадарчую вытворчасць на значнай частцы сваёй тэрыторыі.

На жаль, сапраўдныя маштабы трагедыі нам сталі ясныя не адразу. Бо такое адбылося ўпершыню ў свеце. Цяпер зразумела, што па цяжару вынікаў — яны будуць адчувацца сотні гадоў, па маштабах радыеактыўнага забруджання Чарнобыль — гэта, без перабольшання, найвялікшая катастрофа ў гісторыі чалавецтва.

Чарнобыльская бяда вылілася далёка за нашы межы. Ідзе непазбежнае распаўзанне радыенуклідаў. Нам трэба яго спыніць. Неабходна набыць для чалавецтва вопыт барацьбы з вынікамі такой катастрофы,

Таму і звяртаемся мы са сваім горам да ўсяго сусветнага супольніцтва. Сёння нашы граніцы адкрыты для дапамогі — і спадзяёмся, што растучае ў свеце ўсведамленне маштабаў катастрофы будзе рабіць гэтую дапамогу ўсё больш актыўнай. Бо гаворка ідзе аб тым, каб ліквідаваць пагрозу, якая навісла над здароўем людзей у дзесятках краін свету.

Наш народ заўсёды нёс свае цяжкасці на ўласных плячах. Усё, што ў нашых сілах, для ліквідацыі вынікаў катастрофы робіцца. Аднак, падкрэсліў В. Кебіч, памеры яе настолькі вялікія, што без аб'яднання намаганняў на міжнародным узроўні не абысціся.

З высокай трыбуны ААН Старшыня Савета Міністраў Беларускай ССР В. Кебіч выказаў глыбокую ўдзячнасць парламента і ўрада Беларусі ўсім дзяржавам, усім арганізацыям, усім людзям добрай волі —хто, адгукаючыся на наш заклік, працягнуў руку дапамогі ў гэты вельмі цяжкі для народа Беларусі час.

Наша асаблівая ўдзячнасць, сказаў ён, генеральнаму сакратару ААН пану Хаўеру Перэсу дэ Куэльяру за яго намаганні, а таксама ўсім членам Эканамічнага і сацыяльнага савета ААН за аднадушнае прыняцце рэзалюцыі аб супрацоўніцтве ў пераадоленні вынікаў чарнобыльскай катастрофы.

У гэтай зале, сказаў В. Кебіч, чые сцены чулі аб горы і слёзах мільёнаў людзей, якія становіліся ахвярамі самых розных бедстваў, я заклікаю ад імя ўрада Беларусі да салідарнасці народаў і дзяржаў у бядзе, да гэтага часу нечуванай,— радыеактыўным заражэнні з прамымі глабальнымі вынікамі. Мы будзем удзячны за любую падтрымку, з падзякай сустрэнем любыя прапановы аб дапамозе. Таму што гамлетаўская дылема паўстала перад беларускім народам як этнасам ужо не ў філасофскім, а ў жахліва прамым сэнсе.

ВА ЎРАДЗЕ БССР

ТРЭБА ЎЛАДУ ЎЖЫЦЬ

На пасяджэнні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР была заслухана справаздача ўрада аб мерах па стабілізацыі эканамічнага і сацыяльна-палітычнага становішча ў рэспубліцы. Старшыня Савета Міністраў БССР В. Кебіч расказаў аб тым, як урад шукае выхад з крызіснай сітуацыі, у якой рэспубліка аказалася ў многім з-за ўзнікшай неспрыяльнай абстаноўкі ў краіне ў цэлым. Аналіз грашовых даходаў і расходаў насельніцтва Беларусі паказвае, што за 8 месяцаў увесь прырост тавараў — а ён склаў у параўнанні з мінулым годам больш як 17 працэнтаў — быў зроблены не жыхарамі рэспублікі. Таму ўрадам прадугледжаны цэлы рад мер эканамічнага, фінансавага і адміністрацыйнага ўздзеяння, якія дапамогуць палепшыць становішча на спажывецкім рынку. Яны выкладзены ў падрыхтаванай Саветам Міністраў БССР пастанове. Адзін са шляхоў — рацыяніраванне або размеркаванне асноўнага асартыменту харчовых і прамысловых тавараў кожнаму жыхару рэспублікі.

В. Кебіч шчыра прызнаўся, што гэтыя меры не ляжаць у напрамку пераходу да рынку, хутчэй, наадварот, аднак іншага выхаду ўрад не бачыць. Але яны ў асноўным знайшлі разуменне народных дэпутатаў — членаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, якія прад'явілі свой іск ураду: чаму ён марудзіў з такой жорсткай палітыкай, якая магла б не дапусціць развалу спажывецкага рынку, чаму падначаленыя Савету Міністраў праваахоўныя органы не могуць навесці парадак у гандлі, неэфектыўна змагаюцца са спекуляцыяй і вывазам цэлых партый тавараў за межы Беларусі? Як адзначалася на пасяджэнні, урад не ў поўнай меры карыстаецца ўладай, прадастаўленай яму парламентам рэспублікі.

Відаць, адна з прычын нерашучасці ўрада — адсутнасць пакуль што канкрэтнай і яснай канцэпцыі пераходу рэспублікі на рынача адносіны. В. Кебіч сказаў, што лічыць непрымальнымі для Беларусі ні праграму Расіі, вядомую пад назвай «500 дзён», ні праграму, прапанаваную Саветам Міністраў СССР. Хутчэй за ўсё, будзе выпрацавана ўласная праграма на аснове дакумента, распрацаванага НДІ Міністэрства авіяцыйнай прамысловасці СССР, якая носіць назву «Парытэт».

ПАЧАТА ВЫТВОРЧАСЦЬ

Думаецца, кожнаму нашаму аўтааматару будзе ў радасць набыць аўтапрычэп «Няміга». У адрозненне ад шырока вядомага «Зубраняці» ў ім прадугледжана ўзаемазамяняльнасць колавых дыскаў аўтамабіляў «Таўрыя», «Запарожац», «Жыгулі». У параўнанні з коштам «канкурэнта» больш даступная цана — 590 рублёў.

Распрацавала і наладзіла выпуск навінкі вытворча-тэхнічнае прадпрыемства «Няміга» — кааператыў, створаны пры мінскім заводзе «Ударнік». Спачатку мяркуецца сабраць 250 аўтапрычэпаў. У наступным годзе іх будзе выраблена да 10 тысяч. Вядома, невялікаму калектыву кааператараў (а працуе тут усяго 21 высокакваліфікаваны спецыяліст) не па сіле задаволіць узрастаючы попыт на аўтапрычэпы. Але з прадпрыемствамі, якія жадаюць наладзіць такую ж вытворчасць, яны гатовы падзяліцца дакументацыяй. Праўда, гэта будзе ўжо не «Няміга», а новая мадэль прычэпаў. Якая! Пакуль гэта, зразумела, камерцыйная тайна.

НА ЗДЫМКУ: чарговая партыя аўтапрычэпаў гатова да адгрузкі. Слесары-зборшчыкі (злева направа) Уладзімір ТАРАНЖЫН, Сяргей ПАЖАРЫЦКІ і Яўген ФЕДАСЕЕЎ.

СЕЛЬСКІЯ НАВІНЫ

Нарыхтоўка кармоў на зіму завяршаецца на Гомельшчыне. Да пяцісот тон зялёнай масы на сілас убіраюць з кожнага гектара кукурузнага поля ў калгасе «Перамога» Гомельскага раёна. Такія ж высокія ўраджаі атрымалі сёлета ў многіх гаспадарках Беларусі.
НА ЗДЫМКУ: уборка кукурузы ў калгасе «Перамога».

«Кожны год тут, на Захадзе, знаходзяцца людзі, якія прадракаюць падзенне Гарбачова. Я, дарэчы, ніколі не падзяляў іх настрой. Не думаю, што Гарбачова чакае асабістая катастрофа. Але ў той жа самы час я з вялікім скептыцызмам стаўлюся да магчымасці дабіцца поспеху ў перабудове без прыняцця самых радыкальных мер.

Што я маю на ўвазе?

У палітычным плане — гэта рух да поўнага плюралізму.

У эканоміцы — безумоўна, злом сістэмы, якая грунтуецца на цэнтралізаваным планаванні.

Радыкальныя падыходы, відавочна, выклічуць сацыяльныя ўзрушэнні. Але калі вы не станеце на шлях радыкальных перамен, вас чакае эканамічная катастрофа. Вы аказаліся перад гордзіевым вузлом. Няма ў вас простага шляху.

Савецкі Саюз — вялікая дзяржава, і ён застаецца такой. Безадказна, на мой погляд, забываць пра гэта. Ад становішча ў вашай краіне залежыць у немалой ступені сітуацыя ў свеце. Лічу, што цяпер не толькі на ўзроўні кіраўнікоў дзяржаў і ўрадаў, але і на ўзроўні грамадскай думкі на Захадзе ў наяўнасці глыбокае ўсведамленне гэтай рэальнасці. Вельмі і вельмі мала сустракаеш зларадпасць наконт бед Савецкага Саюза. Наадварот, існуе нейкае ўсеагульнае імкненне зрабіць так, каб СССР не адчуваў сябе адчужаным ад сусветнага супольніцтва, не адчуваў, што яму нешта пагражае, што ім грэбуюць».

(Франсуа ЭЙСБУРГ, дырэктар Міжнароднага інстытута стратэгічных даследаванняў).

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ

◆ У Беларусі пасля XXVIII з'езда КПСС добраахвотна пакінулі рады КПСС 9 тысяч 697 чалавек. З іх 69,8 працэнта — рабочыя, 24,4 — служачыя, 5,1 — сяляне і 6,7 працэнта — пенсіянеры. Працэс гэты пакуль не спыняецца.

◆ У Салігорску заснаваны рабочы саюз — новая незалежная грамадска-палітычная арганізацыя. Лічачы, што кіраўніцтва Беларускай рэспублікі займае надта кансерватыўныя пазіцыі, рабочы саюз ставіць мэту садзейнічаць радыкальнай перабудове грамадства.

◆ Спектаклі альтэрнатыўнага тэатра Вітаўтаса Грыгалюнаса цяпер пойдуць на новай сцэне ў Мінску. Тут на вуліцы Веры Харужай адкрылася тэатральная зала на 250 месцаў.

◆ Пашанцавала навучэнцам Брэсцкай музычнай школы. З падвальнага памяшкання, якое не адпавядала элементарным санітарным нормам, гарадскі Савет перасяліў яе ў будынак былога райкома партыі. Цяпер школа мае амаль 40 класаў, канцэртную залу на 370 месцаў.

◆ Дагавор аб навуковым супрацоўніцтве паміж акадэміямі навук Беларусі і Балгарыі падпісаны ў Сафіі. Пагадненне, пад якім паставілі подпісы акадэмікі Благавест Сяндоў і Уладзімір Платонаў, прадугледжвае расшырэнне кантактаў у галіне грамадскіх і прыродазнаўчых навук.

◆ Каля ста маладых рабочых з В'етнама вось ужо трэці год працуюць на гродзенскай абутковай фабрыцы «Нёман». Прафесійную падрыхтоўку яны атрымалі тут жа на вытворчасці. Цяпер яны заключылі кантракты з фабрыкай яшчэ на тры і пяць гадоў.

БЕЛАВЕЖСКАЯ ПУШЧА СЁННЯ

ВЯРТАННЕ «ДЗІВОСНАГА» ЛЕСУ

«Чалавеку, які ніколі не быў у Белавежскай пушчы, цяжка ўявіць сабе велічную, своеасаблівую прыгажосць гэтага ў многіх месцах яшчэ першабытнага лесу». Вядомы даследчык пушчы Г. Карцаў напісаў гэтыя радкі на стыку мінулага і сучаснага стагоддзяў. Напярэдадні нашага стагоддзя, самага бязлітаснага да прыроды. Лес заўсёды быў безабаронны перад пажарам і бурамі, але не так, як перад чалавекам. Тут ён аказаўся зусім бездапаможным. На шчасце, не заўсёды і не ўсюды. У Белавежскай пушчы ўсё-такі ўдалося выратаваць і захаваць тыя мясціны першабытнасці, якімі дзевяць дзесяцігоддзяў назад захапляўся вучоны. І ў гэта з цяжкасцю верыш, ведаючы, якія варварскія спусташэнні перажыў старадаўні «дзівосны» лес.

У розныя часы тут былі розныя парадкі. Відаць, не ўспомніўшы пра іх, цяжка зразумець ўсю ўнікальнасць тутэйшага прыроднага свету. Што мы ведаем з гісторыі пушчы? Якая яна сёння? Перад паездкай у пасёлак Камянюкі—галоўныя «вароты» запаведніка — мы паспрабавалі пашукаць некаторыя папулярныя выданні, з якіх можна было б атрымаць цікавую пазнавальную, уключаючы навуковую, інфармацыю пра пушчу. Але дарма. Знайшлі пару кароткіх брашур ды яшчэ некалькі фотаальбомаў у даволі бедным паліграфічным выкананні. Надта ж бедна, калі ўлічыць, што толькі наведвальнікаў тутэйшага музея прыроды штогод набіраецца ад 170 да 200 тысяч чалавек.

Па-рознаму трактуюць гісторыкі паходжанне назвы пушча. Адны лічаць, што пайшла яна ад Белай вежы, пабудаванай у канцы трынаццатага стагоддзя князем Уладзімірам Валынскім у горадзе-крэпасці Камянец для аховы сваіх уладанняў. Вежа, цяпер афарбаваная ў белы колер, стаіць і дагэтуль, але ўжо не ў межах суцэльнага лесу—ён адступіў кіламетраў на 20. Іншыя аўтары лічаць, што назвай сваёй пушча абавязана гораду Белавеж — цяперашняму яе цэнтру «з таго, польскага боку». Трэція дапускаюць, што тут нейкую ролю адыграла рака Белая. Пра гэтую даўнюю навуковую спрэчку мы ведаем яшчэ са школьных падручнікаў.

Многа разоў Белавежская пушча як уласнасць пераходзіла ад адных уладальнікаў да другіх, больш моцных. І кожны вольны быў распараджацца ёю па-свойму. Па паданнях, тут жыло старажытнае племя яцвягаў, звераловаў і паляўнічых, якое вынішчылі ў час міжусобіц. Рускія князі, польскія вяльможы, літоўскія каралі — усякі на свой густ — ператваралі пушчу ва ўгоддзі для пышных паляўнічых забаў і гаспадарчых промыслаў. Запаведнай яна была ў сэнсе забароны палявання для ўсіх астатніх. Тытуляваныя ж асобы не ведалі меры. У час аднаго з паляванняў, па сведчанню летапісцаў, жонка польскага караля Аўгуста III забіла 20 зуброў, чытаючы пры гэтым кнігу ў перапынках паміж загонамі. Да сярэдзіны XVII стагоддзя зніклі туры.

У бліжэйшыя да нас часы спажывецтва ў адносінах да унікальных багаццяў гэтага краю прыняло яшчэ больш нястрымныя формы. Пасля французскага нашэсця, польскага паўстання і камерцыйных вырубак лесу ў пушчы зніклі мядзведзі, бабры, дзікія коні тарпаны. І ўсё ж перад пачаткам першай сусветнай вайны тут яшчэ налічвалася звыш сямісот зуброў, каля шасці тысяч аленяў, больш за чатыры тысячы казуль і вялікі статак дзікоў. За шэсць гадоў усё гэтае пагалоўе, за выключэннем адзінкавых асобін, было знішчана. Апошнюю зубрыцу забіў селянін з вёскі Стачок ў Белавежы Варфала Шпаковіч. За час акупацыі зераўцы высеклі і вывезлі з пушчы звыш чатырох мільёнаў кубаметраў драўніны — амаль столькі, колькі нарыхтавала лесу тут царская Расія за сто папярэдніх гадоў! Сэрца старажытных еўрапейскіх лясоў Белавежа — была практ абяскроўлена.

Навошта гэты сумны экскурс у мінулае? Як урок на будучыню. Відаць, чалавеку ўласціва іншы раз апынуцца ля апошняй рысы, заглянуць у бяздонне, каб апамятацца, падумаць пра тое, што ён губляе беззваротна, назаўсёды. Бо знішчэнне пушчы ўрад даваеннай Польшчы дазваляў аж да 1939 года. Практычна сорак працэнтаў векавога лесу было высечана. Толькі частка запаведніка ўвайшла ў Нацыянальны парк, куды са Швецыі і Германіі палякі завезлі некалькі зуброў. Яны і паклалі пачатак аднаўленню белавежскага статку. Але пасля другой сусветнай вайны на савецкай тэрыторыі пушчы зноў не засталося ніводнай асобіны. Добра, што зубры захаваліся ў польскім гадавальніку, і ў 1946 годзе пяць з іх перадалі нам. Вось так яны і выжывалі — пушча і зубр.

Запомнілася цікавая думка вучонага, знаўцы Белавежскай пушчы С. Северцава, на якую спасылаўся ў гутарцы навуковы супрацоўнік запаведніка С. Шостак. Разважаючы аб дынаміцы колькасці жывёл у пушчы (а па капытных у нас ёсць стогадовая практыка яе вядзення), прафесар Северцаў прыйшоў да вываду, што пушча захавалася дзякуючы таму, што там вадзіўся зубр. Уласна, і ён ахоўваўся дзякуючы ёй. У многім зубру пушча абавязана тым, што стала запаведнай.

Цяперашнія парадкі ў запаведна-паляўнічай гаспадарцы «Белавежская пушча» (такая яе назва) нам здаліся празмерна строгімі. «Паглядзець пушчу? Толькі з дазволу дырэктара... Сяргей Сяргеевіч павінен быць у канцы дня...» Вось ужо сапраўды, падумалася карэспандэнту, лягчэй прайсці на абароннае прадпрыемства, чым глянуць на дзіка. Зрэшты, раней было і больш жорстка, калі пытанні «што трэба?», «з якой мэтай?» задаваліся спачатку ў мінскіх ці нават маскоўскіх кабінетах. Чым растлумачыць гэтую чыноўніцкую насцярожанасць? Напэўна, не толькі патрабаваннямі рэжыму, але і жаданнем іншых адказных асоб ахаваць «вотчыну» ад лішніх вачэй і вушэй. Бо яшчэ не струхлелі і не спісаны ва ўтыль утульныя паляўнічыя домікі і агнявыя вышкі для нядаўніх тытуляваных аматараў палявання. Пушча прыцягвала вяльмож не толькі з нашага дасавецкага мінулага...

— Часы зараз не тыя, — усміхаецца нам супрацоўнік запаведніка.

Сцяпан Шостак, кандыдат біялагічных навук, з дазволу дырэктара С. Балюка стаў нашым гідам. Даўно працуе тут, шмат ведае пра пушчу і захапляюча расказвае. І піша аб прыродзе, аб жывёльным свеце з тонкасцю знаўцы і вялікай цеплынёй. Гадоў дваццаць назад выйшлі яго «Запіскі натураліста» — светлая, як расінка, кніжачка. Шкада, што не перавыдавалася.

Спачатку мы ідзём у музей, які лічыцца ў штатах гаспадаркі як лабараторыя, дзе прапагандуецца ідэі аховы прыроды. Тут усё пабудавана, здабыта, абсталявана і любоўна аформлена «пушчанскімі», як сказаў наш гід, рукамі.

— Зубровы статак, — расказвае Сцяпан Віктаравіч, — налічвае 255 асобін. А ўсяго па краіне іх 307. Заўважце: гутарка ідзе не пра каўказскія (у тым ліку), а толькі пра белавежскія. У чыстым, так сказаць, выглядзе. Важыць зубр да адной тоны, жыве да трох дзесяткаў гадоў. Атрымліваецца, што з моманту іх вольнага рассялення ў нас прайшло не так ужо шмат часу — змянілася адно пакаленне. Але што можна ўжо сказаць? Праблема зубра абвастраецца.

Якая ні вялікая пушча (тэрыторыя яе да мяжы з Польшчай займае 87,5 тысячы гектараў), але ўсё-такі гэта замкнёнае асяроддзе пражывання. Замкнутасць (з захаду — граніца, з другіх бакоў — палі і вёскі) уплывае на размнажэнне жывёл, узнаўленне патомства, абмен генамі. Зубры захворваюць усё часцей. Некаторыя ідуць са статку ў пошуках дрэйфуючых асобін і часам асуджаюць сябе на невяртанне. Лячыць іх цяжка. Чатырыста рублёў бяруць каапэратары за ўсыпленне зубра, каб ветэрынары змаглі падысці да яго. Ды і добрых прэпаратаў няма, іх шукаюць за рубяжом. Ці можна выратаваць становішча сіламі аднаго запаведніка? Ці не загіне ў рэшце рэшт папуляцыя белавежскага зубра як асобнага віду, калі ўсё пакінуць як ёсць, — гэта найбольш трывожныя пытанні, што ўзнікалі ў нашых гутарках ў Камянюках.

Вядома, ідэальны варыянт — мець яшчэ, скажам, дзве запаведныя мясціны для рассялення зубра або наладжваць якіясьці паляўнічыя гаспадаркі для аднаўлення статку. Калі б гэта было так проста зрабіць — ужо зрабілі б. Між тым, паяўляю цяжкасці з рассяленнем уляцыі: калі ёсць інфекцыя, дык вывозіць зубра ці зубрыцу за межы пушчы нельга. Няма сэнсу і ў сябе трымаць хворага вытворніка. Застаецца адно — адстрэльваць. У мінулым годзе адстралялі тры дзес галоў. І што толку ад таго, э звер занесены ў Чырвоную кнігу?

— Адразу, натуральна, шум узняўся: маўляў, у пушчы зубра страляюць па прычыне і без прычыны, — працягвае С. Шостак. — Усё на самай справе не так, як пішуць у некаторых газетах. Тут усё строга. Кожная асобіна спачатку абследуецца і выбракоўваецца спецыяльнай камісіяй. Матэрыялы бракоўкі адсылаюцца ў Дзяржкампрыроды, у Маскву, адтуль даецца дазвол на адстрэл. Калі мяса забітага зубра прызнаецца прыдатным да яды, яго рэалізуюць праз мясцовы рэстаран. Так што ўсё па закону, але, вядома, лепш бы адсяляць...

Зубр як заалагічны від займае сваю, калі можна так сказаць, экалагічную нішу ў запаведніку. Сярод капытных жывёл ён траваядны. Вось алень — ён у асноўным карыстаецца кустова-драўняна-ягадным кормам. Казуля—кустоваедная жывёліна. Дзік, як вядома, усёедны. Гэта значыць, кожны з іх харчуецца са свайго «паверха». У наяўнасці адзіны прыродны комплекс звяроў, які запаўняе кожны сваю нішу. Разбурыць гэты комплекс — значыць разбурыць запаведнасць самой пушчы. Яна страціць свой спрадвечны выгляд. Гэта таксама, як стэпы не могуць быць нармальнымі стэпамі, калі там не будуць пасціся капытныя. Ці трэба кагосьці яшчэ раз пераконваць, што страта любога віду — гэта страта важнага звяна ў прыродзе, гэта страта для чалавека, нарэшце для эвалюцыі жывёльнага свету, для будучыні.

— Ну што ж, — паспрабавалі мы запярэчыць вучонаму, — не будзе зубра, няўжо не абыдземся без яго? Груба кажучы, прыбаўкі да нашага стала ён нам не дае...

— А чаму вы так лічыце? — адказаў вучоны пытаннем на пытанне. — Мы ж не ведаем магчымасцей гэтай папуляцыі. Вазьміце таго ж тура, якога зямля страціла назаўжды. Яго генафонд усё-такі застаўся, захавана парода—буйная рагатая жывёла, карова, прасцей кажучы. Зубр таксама можа стаць продкам якойсьці пароды ў будучыні. Чаму не?

...Пушча прачынаецца рана, мы таксама падняліся раней — і ў дарогу, у лясны гушчар. Цудоўны пачынаецца дзень. А раніцай асаблівы пах у лесе. Суцэльныя птушыныя канцэрты. І што найбольш уражвае — сама пушча. Так, яе трэба бачыць. Вось цяпер неяк па-новаму мы ўявілі гэтую вялікую і складаную лясную гаспадарку. Дзесяць лясніцтваў размешчана на яе тэрыторыі. Акрамя навукі, якая займаецца праблемамі лесазнаўства і экалогіі дзікіх жывёл, ёсць яшчэ лясны і вытворчыя аддзелы, дзе працуюць сотні людзей. Садзяць, аднаўляюць лес. Унутры пушчы існуе нешта накшталт калгаса па нарыхтоўцы кармоў для жывёлы. Акрамя таго, штогод вывозіцца да 50—60 тысяч кубаметраў драўніны—сухастою, павалу. Ёсць свой дрэваапрацоўчы завод, мастацкія майстэрні. Прырода, дарэчы, «выбракоўвае» значна больш, парадку 240 тысяч кубоў. Ёсць месцы, дзе паваленыя дрэвы не выбіраюцца. Тут ужо сапраўды запаведныя мясціны.

У апошні час усё больш чуецца галасоў на карысць таго, каб пушча была толькі запаведнай, не паляўнічай гаспадаркай. Гэта слушна. У рэшце рэшт у любым выпадку запаведнік — перш за ўсё надзейная, строгая ахова.

В. ДЗМІТРЫЕЎ.

ІНДЫЙСКАЯ КУХНЯ Ў БЕЛАРУСКІМ КАФЭ

Думкі пра душу і... страўнік прыходзяць пасля наведвання незвычайнага кафэ, якое адкрылася нядаўна ў адным з інтэрнатаў Мінскага Інстытута культуры. Кожнага, хто пабывае ў «Лотасе», чакае не толькі індыйскі каларыт інтэр'ера і стравы вегетарыянскай кухні, але і тая гасціннасць, з якой сустракаюць кожнага наведвальніка. Гэта адзінае пакуль у краіне кафэ арганізавалі члены мінскага аддзялення Міжнароднага таварыства ўсведамлення Крышны. Тут праводзіцца прапаганда здаровага маральнага стану жыцця, правільнага рацыянальнага харчавання.

«Лотас» прапаноўвае сваім наведвальнікам экзатычныя вегетарыянскія стравы ўсходняй кухні. Сапраўды, тут заўсёды можна паесці спакойна, смачна, танна, што немалаважна для студэнтаў, а галоўнае — з карысцю для арганізма.

Нягледзячы на тое, што кафэ размясцілася ў інтэрнаце, прыходзяць сюды не толькі моладзь. «Лотас» прыцягвае людзей розных узростаў і прафесій, нацыянальнасцей і веравызнанняў, перакананых крышнаітаў і проста тых, хто цікавіцца магчымасцю духоўных зносін. Наведвальнікаў аб'ядноўвае імкненне пазнаць свет і саміх сябе. Іх вера — гэта вера ў вышэйшыя веды (бо веды чалавека аб свеце суб'ектыўныя і, значыць, не заўсёды правільныя), у дабро і ў тое, што свет стане лепшым, калі ўсе мы будзем заняты не накапіцельствам, а самаўдасканаленнем. У гэтым вось духоўным адзінстве ўсіх, хто жыве на зямлі, незалежна ад рэлігійных, палітычных і сацыяльных адрозненняў, і заключаецца асноўная ідэя вучэння Крышны і яго паслядоўнікаў, якія адкрылі незвычайнае кафэ.

НА ЗДЫМКАХ: у кафэ «Лотас»; смачную і здаровую ежу прапаноўвае наведвальнікам работніца кафэ Жанна ЛЮЛЬКЕВІЧ.

Фота У. ВІТЧАНКІ.

ВЫДАННІ «ГОЛАСУ РАДЗІМЫ»

Усё часцей можна пачуць сцвярджэнне, што беларускі народ перажывае сваё нацыянальнае адраджэнне. Здаецца, мы нарэшце ўцямілі, у якім трагічным стане знаходзіцца наша родная мова, і робім спробы ўвесці яе ва ўжытак, абудзіць цікавасць да старажытнай і слаўнай нашай гісторыі, бясцэннай культурнай спадчыны. Неад'емнай часткай шматвяковага нацыянальнага набытку з'яўляецца краязнаўства, археалогія, якія даюць магчымасць зазірнуць у мінулае і асэнсаваць яго, даведацца, як жылі нашы продкі. А менавіта беларускае краязнаўства знаходзіцца на мяжы скону, як піша ў адкрытым лісце да Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР група дзеячаў нашай культуры, сяброў Рады Беларускага краязнаўчага таварыства.

Праз 60 гадоў пасля папярэдняга, летась у снежні, адбыўся ў Мінску з'езд краязнаўцаў, гісторыкаў, рэстаўратараў, музейных работнікаў, дзеячаў культуры, які прыняў праграму, статут, абраў Раду БКТ. З'яўленне адкрытага ліста выклікана нежаданнем афіцыйных улад рэгістраваць краязнаўчае таварыства, варварскімі адносінамі да гістарычнай спадчыны народа.

У такі складаны час у «Бібліятэчцы «Голасу Радзімы» і выйшла кніжка вядомага беларускага вучонага-краязнаўцы Г. Каханоўскага «Прадвесне навукі», у якой аўтар сабраў багатыя звесткі аб першапраходцах у археалогіі, аб цэлай плеядзе вучоных дакастрычніцкіх часоў, якія, даследуючы пласты гісторыі, матэрыяльную культуру, раскрывалі таямніцы развіцця народа, яго побыту, звычаяў, паказвалі яго адметнасць.

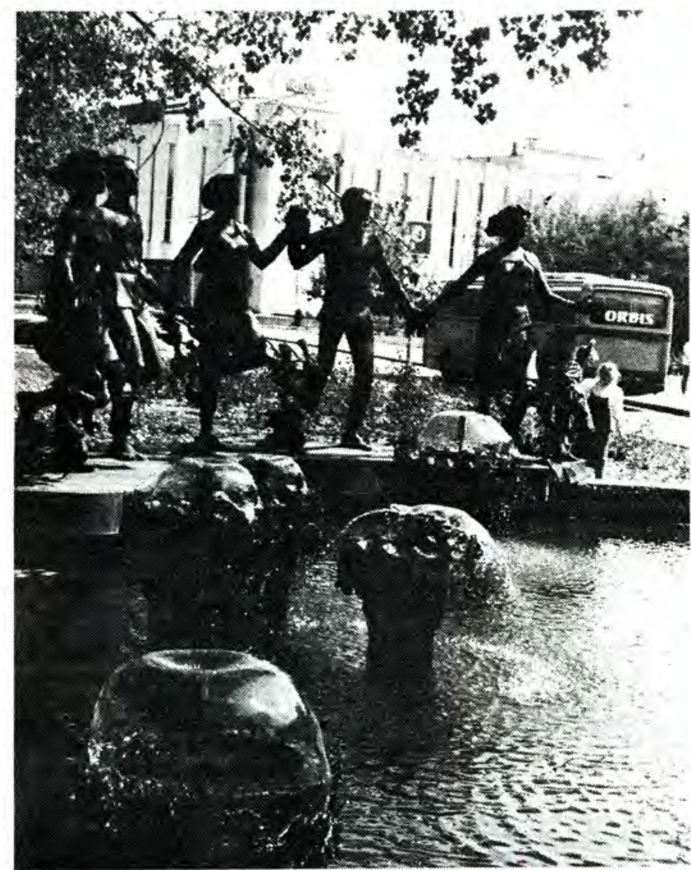
Краязнаўцы мінулага пакінулі нам багатую спадчыну, у сённяшняй рабоце нельга абысціся без іх каштоўнага вопыту. Напрыклад, амаль 150 гадоў служыць кніга Я. Тышкевіча «Апісанне Барысаўскага павета», і лепшай працы па гэтых мясцінах пакуль што не напісана. Узбагачае сённяшніх навукоўцаў і проста цікаўных знаёмства з творчай спадчынай А. Ельскага, А. Кіркора, У. Сыракомлі, І. Шпілеўскага, некалькіх дзесяткаў іншых выдатных вучоных.

«Прадвесне навукі» — прадвесне археалогіі, якая вывучае гістарычнае мінулае на падставе рэчавых крыніц, здабытых пры раскопках. Археолагі сваімі практычнымі працамі, арыгінальнымі знаходкамі пацвярджалі і дапаўнялі сціслыя летапісныя помнікі, у якіх упершыню ўпаміналіся старажытныя беларускія гарады ці паселішчы.

У XIX — пачатку XX стагоддзяў беларуская археалогія стала самастойнай галіной ведаў. «Практычна археолагі Беларусі браліся за асэнсаванне ўсіх старажытных эпох, накапілі ў гэтым немалы вопыт, заклалі даволі надзейны падмурак навукі, — піша Генадзь Каханоўскі.— Стараннямі дзесяткаў даследчыкаў склалася цэлая сістэма археалагічных ведаў...»

Беларуская археалогія стымулявала прагрэс гістарычнай навукі, яе вопыт і ўрокі ўлічваюцца сучаснай навукай.

Д. БАБАК.

Брэст — горад старажытны. Летась ён адзначыў сваё 970-годдзе. І тым не менш старых вуліц ці раёнаў тут сустрэць амаль немагчыма: што знішчыў час, што разбурана ў вайну. Але і новыя забудовы не падобныя адна на адну. Вабяць сваёй непаўторнасцю і прыгажосцю.
НА ЗДЫМКУ: ля аднаго з брэсцкіх фантанаў.

Фота Э. КАБЯКА.

ДА 500-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ФРАНЦЫСКА СКАРЫНЫ

ТРЫ БІБЛЕЙСКІЯ ВОБРАЗЫ

На яго думку, яна прыадчыняе людзям загадку жыцця, яго таямніцу, «напервей, чего ради Господь Бог на добрих и на праведных допущаеть беды и немоци, а злым и несправедливым даеть щастье и здравие». Вось чаму гэтую кнігу, пісаў далей асветнік, «всякому чаловеку потребна чести (чытаць.— **У. К.**), понеже ест зерцало жития нашего, лекарство душевное, потеха всем смутным, наболей тым, они же суть в бедах и в немощах положены...» Скарынавая прадмова да гэтага твора завяршаецца філасофскім, патрыятычным і па-сакратаўску мудрым выслоўем: «Просто ж я, Франтишек Скоринин сын с Полоцка, в лекарскых науках доктор, знаючи сее, иже ест наивышшая мудрость розмышление смерти и познание самого себе... казал есми тиснути (надрукаваць.— **У. К.**) книгу светого Іова рускым языком Богу ко чти и людем посполитым (простым.— **У. К.**) к научению».

Пра што апавядаецца ў Кнізе Іова? Спачатку пра шчаслівае патрыярхальнае жыццё багатага і знакамітага чалавека, набожнага і справядлівага, бо ён нікога не крыўдзіў і выконваў усе належныя ў сваім народзе абрады. Меў ён сем сыноў і тры дачкі, сем тысяч дробнай скаціны, тры тысячы вярблюдаў, пяцьсот пар валоў, пяцьсот асліц ды шмат чэлядзі. «Сыны яго збіраліся, наладжвалі банкеты кожны ў доме сваім і ў дзень свой, пасылалі і запрашалі трох сёстраў сваіх есці і піці з імі». Калі ж чарговае кола бяседных дзён завяршалася, бацька Іоў маліўся за іх, робячы ахвярапрынашэнні Богу.

Але сталася так, што Бог паспрачаўся з д'яблам за душу Іова,— і пачаліся для Іова доўгія гады выпрабаванняў горам ды пакутамі. Прапала ўся маёмасць яго, загінулі дзеці, застаўся ён адзін, безнадзейна хворы, ды як сведка яго прыніжэння засталася жонка яго. Балела знявечанае цела, але яшчэ больш спакутавалася душа, бо пакінула яе вера ў праўду, боскую справядлівасць, ды так, што ён пракляў той дзень, калі нарадзіўся. Іоў кідае выклік самому «гаспадару свету», выкрывае несправядлівасць жыцця на зямлі, дзе добрыя пакутуюць, а злыя радуюцца. Яго суцяшаюць і з ім спрачаюцца трое сяброў, і ў іх узнёсла-эмацыянальным дыспуце абмяркоўваецца праблема тэадыцэі — маральнага апраўдання быцця і яго стваральніка Бога перад наяўнасцю сусветнага зла.

Скарынавыя анатацыі да ўсіх раздзелаў гэтай кнігі ствараюць своеасаблівую поліфанію галасоў-думак, раскрываюць дыялагічную неадназначнасць і супярэчлівасць ісціны і справядлівасці. Прамовы першага «суцяшальніка» грунтуюцца на такім сілагізме: нашыя пакуты ёсць непазбежны вынік нашых грахоў; Іоў шмат пакутуе, але не хоча ўсвядоміць сваёй віны. На гэта Іоў адказвае пытаннем: хіба не патрэбна Богу, каб мы дзеля яго апраўдання гаварылі няпраўду? Другі апанент заклікае яго да пакаяння, тлумачыць пакуты боскім выпрабаваннем. Нарэшце, з бліскучай прамовай выступае самы малады і разумны філосаф, сутнасць яго думкі Ф. Скарына перадаў кароткай анатацыяй: «Людская дабрата Богу не помагаеть, но самому человеку. Те же (таксама.— **У. К.**) злоба не досаждаеть Богу, но токмо человеку». Трэці апанент пераводзіць праблему спрэчкі на больш высокі, маральны ўзровень. Пакуты, што пасылаюцца Богам на чалавека,— гэта не пакаранне, а сродак духоўнага абуджэння.

У фінале аповесці «благасловіў Бог апошнія дні Іова больш, чым ранейшыя»: падвоіў яго маёмасць, зноў падарыў яму сыноў і дачок, «і не было на ўсёй зямлі такіх прыгожых жанчын, як дочкі Іова». Адным словам, герой аповесці як быццам бы вяртаецца да таго, што было ў самым пачатку, ды яшчэ (якраз, як і ў чарадзейнай казцы!) падвойвае сваю маёмасць. Пра тое, што трагедыя ўзбагаціла яго духоўным вопытам, можна толькі здагадвацца. Бо цяпер ужо не на багатыя застоллі з мноствам яды ды пітва збіраліся яго сваякі і сябры, а для таго, каб разам есці хлеб, тужыць па тых, хто пакутуе, ды суцяшаць адзін аднаго.

На пытанне, пастаўленае Ф. Скарынам у прадмове да кнігі,— «чего ради Господь Бог на добрых и праведных допущаеть беды и немоци, а злым и несправедливым даеть шчастье и здравие»,—адказвае не эпічная фабула гэтай кнігі, якая па закону жанра павінна мець шчаслівую развязку, а філасофская рэфлексія з нагоды пакутніцтва героя: «Так, не з праху выходзіць гора, і не з зямлі вырастае бяда; але чалавек нараджаецца на пакуту, як іскры, каб паднімацца ў вышыню». З гэтай думкай пераклікаецца філасофская сентэнцыя з «Кнігі Эклезіяста», якую таксама пераклаў, выдаў і высока цаніў Ф. Скарына: «Таму што ў многай мудрасці шмат клопату, і хто памнажае розум, павялічвае смутак». (Дарэчы, з усіх выдадзеных першадрукаром Біблії толькі Эклезіяст някна факсімільна перавыдадзены і ўключаны ў «Скарынаўскі каляндар» яго складальнікам Ю. Лабынцавым).

Прыпомнім яшчэ аналагічнае выслоўе з выдатнага помніка старажытнарускай літаратуры — «Моления Даниила Заточа»: «Зла не видавши, добра не постигнути... Злато бо искушается огнем, а человек напастми; пшеница много мучима чист хлеб являет, а человек, беды подъемля, смысленноумен обретается».

На тытульным лісце выдадзенай Ф. Скарынам «Кнігі Іова» ёсць гравюра ў стылі народнага лубка, што па-свойму ілюструе яе змест. У цэнтры кампазіцыі паказаны раздзеты чалавек на ложку, якога бічуе казланогі чорт у прысутнасці абыякавых сведкаў. Перад намі — фальклорная, гратэскавая трактоўка чалавечай трагедыі. Пра тое, што народныя казачнікі добра ведалі біблейскі сюжэт Іова, сведчыць яго распрацоўка ў беларускім фальклоры, дзе ён, захаваўшы свой трагічны «зачын», часам набываў тыповую для народнай творчасці форму травестацыі (пераводу сур'ёзна-трагічнага ў нізкі, камічны план) і карнавальнай гратэскавай гульні. Таленавітыя казкі ў гэтым стылі ёсць у зборніках выдатнага беларускага фалькларыста і этнографа А. Сержпутоўскага.

Казка «Круці не круці, а трэба ўмерці» пачынаецца, бадай што, як «сялянска-беларускі» варыянт «Кнігі Іова»: «Быў адзін чалавек, у яго было дванаццацёра дзяцей: сем сыноў і пяць дачок. Усе яны былі гожыя і ўдалыя. Працаваў ён сам, працавалі дзеці, й даў Бог ім багацтва і ва ўсём дастатак А ведамо, калі дасць Бог здароўе, а ў сямейцы лад на худобу (дамашнюю жывёлу.— **У. К.**), то не трэ(ба) большага шчасця... Але ж, як кажуць, шчасце не вечнае». Так і на гэтую сям'ю пасылаліся няшчасці: пошасць скасіла ўсіх дзетак, гора і хваробы сагнулі жонку ў крук. Згарэла хата, ад памору прапала скаціна. «Астаўся той чалавек адзін, як кол, і гол, як маці радзіла». Пайшоў ён на возера тапіцца: «Стаў на беразе й давай наракаць на Бога й зваць к сабе смерць». І хоць смерць не забрала яго, але адкрыла яму сваё аблічча. З гэтага часу ён стаў лекарам-прарокам. «Паглядзіць, гдзе ў хворага стаіць смерць: калі ў нагах, то дасць яму выпіць вады, і выздаравее, а калі ў галавах, то скажэ, што гэтаго хвораго бярэ к сабе Бог». Гэткім чынам «лечачы» людзей, моцна разбагацеў, і захацелася яму жыць вечна. Каб абмануць смерць, ён прыдумаў сабе ложак на шарнірах і круціў яго так, каб смерць была толькі ў нагах, але доўга не пратрымаўся, павінен быў пагадзіцца з прыказкай: «Круці не круці, а трэба ўмерці».

Другая казка на матыў Іова са збору А. Сержпутоўскага вытрымана пераважна ў сур'ёзным тоне і па зместу набліжаецца да прыгодніцкага апавядання дыдактычнага зместу. У ёй гаворыцца пра жыццёвыя нягоды і духоўную стойкасць тыповага сялянскага Іова — працавітага і сціплага Ціхона, які «працаваў за двох, гараваў за трох». Людзі любілі яго за дабрыню. «А ведамо, калі е (ёсць.— **У. К.**) добры чалавек, то чорт ні на крок не адступіцца ад яго, дзень і ноч цікуе, каб яго спакусіць». Збіўся з ног нячысцік, ніяк не могучы падлавіць на нейкім граху Ціхона. Вырашыў узяць у яго апошняе з беднай маёмасці — «тады ён будзе наракаць на Бога». Вось загнаў чорт у багну Ціхонаву «адну кароўку да й тую бясхвостую». (Як бачым, тут казачнік не ўтрымаўся ад карнавальна-гратэскавага вобраза). Але Ціхон перахрысціўся ды й кажа: «На тое божая воля!» Разгубіўся чорт-нячысцік, не ведае, што рабіць. Вось ён адпраўляецца ў рай і просіць у Бога, «каб дазволіў яму зрабіць над Ціхонам практыку, які ён праўдзівы чалавек». Бог дазволіў выпрабаваць яго людской несправядлівасцю. Падгаварыў нячысцік зладзеяў, каб абакралі царкву, схавалі ўкрадзенае ў дупле вярбы, што схілілася над Ціхонавым плотам. Знайшоў Ціхон грошы ды й панёс да папа. Той і кажа: калі падзелім іх паміж сабою, то я не скажу, што ты абакраў царкву. Ціхон адмовіўся. Уззлаваўся поп і ўзвёў на яго паклёп перад людзьмі і ўладаю. Пасадзілі праўдзівага чалавека ў астрожныя калодкі. Але з часам людзі дазналіся праўду і вызвалілі Ціхона. Тады паклёпнікі спалілі яго хату. На яе папялішчы гаспадар знайшоў скарб. «І стаў з тых часоў Ціхон добра жыць ды Бога хваліць».

Казачнае пераасэнсаванне біблейскіх сюжэтаў, вобразаў і матываў багата прадстаўлена ў беларускім, рускім і украінскім фальклоры.

ЦАР У РОЛІ СКАМАРОХА

Вось такія ці падобныя да іх гратэскавыя ды карнавальныя вобразы ёсць не толькі ў фальклоры, але і ў самой Бібліі, што набліжае яе да народнай творчасці. На тытульным лісце перакладзенай і выдрукаванай Ф. Скарынам 2-й Кнігі Царстваў (Прага, 1518) намалявана ілюстрацыя з надпісам: «Царь Давид играеть в гусле неся кивот господень; царица же Михоль видя и погорде и бе неплодна». Перад намі — графічная выява эпізодаў з раздзелаў гэтай біблейскай кнігі. Ківот (кіёт) — гэта пераносны алтар, які насілі з сабою воіны і народ да пабудовы царом Саламонам у Іерусаліме вялікага храма.

Уладзімір КОНАН.

Працяг. Пачатак у № 39.

ЛИЧНОСТЬ И СВОБОДА

ФЕНОМЕН СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ КОЛЛЕКТИВНОСТИ

Малознакомое и полузапретное ранее слово «кризис» все чаще проникает в сознание людей для обозначения того состояния, в котором оказалось советское общество. За предшествующие десятилетия сталинского культа и периода застоя особенно пострадала коллективность. Повседневная жизнь дает многочисленные примеры потери гуманности, милосердия, взаимопомощи в отношениях между людьми, столкновения общественных, групповых и личных эгоистических интересов, а в последнее время — национального противостояния. Налицо кризис общения, ведущий к потерям, боли и разочарованию людей в своем настоящем и порождающий глубокие сомнения в грядущем «светлом будущем».

Ответ на вопрос: «Как мы дошли до жизни такой?» — возвращает нас к альтернативам первых лет Советской власти. Согласно классической схеме К. Маркса и Ф. Энгельса создание новой, социалистической коллективности мыслилось «снизу» как непосредственное объединение людей в условиях отсутствия государства на основе развитых к этому времени производительных сил. Но схеме противостояла суровая действительность послереволюционной России. Разрушенные империалистической и гражданской войнами и иностранной интервенцией производительные силы, огромные людские потери, острая классовая борьба и ненависть характеризовали разобщение, размежевание всех и всего в голодной, доведенной до отчаяния стране. Такое положение диктовало свои особые способы воссоздания коллективности — не по классической марксистской схеме. Новая коллективность начала создаваться «сверху» — с помощью государства, при сохранении классовых различий, что определило все последующие противоречия ее развития.

Такой способ создания коллективности нуждался прежде всего в особом аппарате для представления общественных интересов и управления интересами частными. В первые годы этот аппарат укреплялся кадрами профессиональных революционеров, пользовавшихся безусловным доверием народа, но зачастую не обладавших достаточными знаниями, навыками и культурой для управления делами общества. Образ их мышления во многом определил понимание коллективистских идей через прямое и безусловное подчинение личных интересов общим. Отсюда берет начало практики директирования, приведшая к утверждению особых методов проведения в жизнь государственных решений. Если это не удавалось убеждением, то власти шли на нарушение законности, произвол, насилие. Трагическими примерами таких решений и методов особенно полна история 20—30-х годов, но подобное, пусть и не в таких масштабах, продолжалось до последнего времени.

Вера в близкое «коммунистическое завтра», нетерпимость профессиональных революционеров привели к неподготовленному применению коллективистских норм на практике. Показательна история быстрого возникновения и такого же быстрого исчезновения в 1918—1919 годах коммун, вызвавших разочарование части крестьян в новых формах коллективной жизни.

Положение усугубилось тем, что государственная власть постепенно стала переходить из рук революционеров, преданных делу народа, в руки бюрократов, преданных инструкции и партийному аппарату. «Профессионализм» их деятельности особенно проявился в целенаправленном разрушении основной ячейки коллективности — трудового коллектива.

С легкой руки чиновников коллективный интерес приобрел форму пятилетнего плана, показатели и нормы которого устанавливались «наверху» во имя некой высшей цели и спускались «вниз» для выполнения «во что бы то ни стало». Это привело к укоренению на производстве методов «штурма и натиска», мешавших рационально использовать потенциал коллективной организации труда.

Самоцель и самоценность государственного плана уже в первые годы его введения способствовали утверждению абсалютной власти аппарата чиновников, его разрабатывавших. Любое сомнение в обоснованности показателей плана рассматривалось в лучшем случае как некомпетентность его критиков, а чаще — как предательство интересов государства во имя личных целей. Это деформировало отношения людей в трудовых коллективах, порождая недоверие, подозрительность, нетерпимость к критике, невосприимчивость к нововведениям.

Достижению такого состояния во многом способствовало слияние партийного и государственного аппаратов, позволившее соединить законодательную и исполнительную функции управления в руках номенклатуры и утвердить этот порядок на всех «этажах» производственной структуры. В своем коллективе трудящийся фактически был отчужден от собственности на средства производства, находящейся в руках государства, возможности влиять на процесс труда и его результаты.

Труженик попал в положение пассивного исполнителя принятых «наверху» решений. У него усиленно вырабатывалось стремление и желание содействовать администрации в решении общих задач коллектива — за счет потребности стать самостоятельным, инициативным, ответственным хозяином производства. Более того, за счет фактического отстранения большинства трудящихся от принятия окончательных решений по производственным вопросам администрация (номенклатура) добилась полного подчинения работника, сделав его несвободным в мыслях, желаниях и поступках. В этих условиях трудовой коллектив стал средой подавления индивидуальности.

Превратив его в механическую совокупность работников, собранных с целью выполнения плана, административно-командная система способствовала утверждению в обществе коллективности авторитарно-бюрократического типа. Эта коллективность деформировала развитие личности через подчинение, игнорирование и нивелирование ее индивидуальности с помощью унификации. Пр[illegible] тому — появление у советского человека так называемых «условных рефлексов» — стереотипов мнений и действий в ответ на решения «сверху». Для каждой очередной партийной директивы или кампании официальной пропагандой цепенаправленно создавался фон коллективного одобрения или осуждения. «Одобряем», — кричали по подсказке «сверху» массы во время страшных сталинских репрессий. «Осуждаем», — шли гневные коллективные письма трудящихся, включая известных ученых — членов Академии наук СССР, участвовавших в травле академика Андрея Сахарова, что помогло властям оправдать высылку в Горький этого великого ученого и гуманиста.

Личность, лишенная индивидуальности, всецело подчиненная административно-командной системе, в массовом масштабе воспроизводилась в ней, включаясь в формальную коллективность в качестве винтика, неспособного влиять ни на собственную судьбу, ни на судьбу общества.

Возрождение социалистической коллективности связано сегодня с отказом от авторитарно-бюрократической модели управления. В сегодняшнем советском обществе в силу недостаточно высокого уровня его развития и общего кризисного состояния коллективность будет неизбежно создаваться с помощью определенных государственных и общественных структур. Следовательно, будет сохраняться и опасность перерождения этих структур, деформации коллективности. Избежать этого, помня исторические уроки, можно только разработав механизм защиты интересов гражданского общества и личности. В основе этого механизма — создание условий, делающих человека реальным хозяином. Это в первую очередь ликвидация монополии государственной собственности, утверждение многообразия форм собственности и разнообразия путей ее присвоения и использования, введение рыночной модели оценки качества и количества труда, демократизация всех уровней процесса управления производством.

Необходимо также провести глубокое реформирование государственного аппарата, создать новые структуры и формы управления общественными делами, преодолеть монопольное владение и распоряжение властью одной партией, развить демократические методы реализации экономических, социальных и политических целей, признать приоритет общечеловеческих ценностей в прогрессе общества. Эти преобразования важны не только сами по себе, без них невозможно свободное развитие личности.

Марина БУЛАНОВА,
кандидат философских наук.

ВОЗВРАЩЕНИЕ ДИССИДЕНТА

ЗДРАВСТВУЙТЕ, ТОВАРИЩ КОРЧНОЙ!

ПОНЯТНО, за четырнадцать лет эмигрантской жизни Виктор Корчной отвык от пока еще принятого у нас обращения—«товарищ». И вряд ли теперь запрыгает от восторга, услышав такое по отношению к себе. Но во всех случаях знаменитый шахматист получил на него формальное право, ибо Корчной, в числе ряда других бывших диссидентов, восстановлен в правах советского гражданства.

Собственно говоря, диссидентом в прямом понимании этого слова гроссмейстер и не был. Гарри Каспаров, никогда не скрывавший симпатий к своему старшему коллеге (между ними разница в 32 года), писал, правда, в своей книге «Безлимитный поединок»: «В июле 1976 года после турнира в Амстердаме Корчной подвел черту под своими отношениями с системой, попросив политического убежища на Западе». Сам Корчной, однако, не говоря о «системе», приводит несколько другие причины, обусловившие тот невеселый факт, что он оказался первым из советских шахматистов «невозвращенцем».

Ссылаюсь на опубликованную недавно в московском еженедельнике «Мегаполис-Экспресс» беседу Корчного со своим бывшим помощником психологом Рудольфом Загайновым, в которой шахматный маэстро вспоминает (прошу прощения, если цитирование затянется):

— Так получилось в моей жизни, что я оказался в ссоре со своим поколением. Петросян, Геллер, Таль, Полугаевский — они все предали меня. Все работали с Карповым против меня... Была травля. Я перестал выезжать на турниры. Со мной боялись не только поддерживать дружбу, но и просто разговаривать. Вокруг была пустота... А последней каплей было то, что меня лишили слова... На каждом моем выступлении были люди из соответствующих организаций. Начались вызовы в горком и обком и требования отчетов о том, что я говорил и почему... Я понял, что это все.

Шахматы по природе своей космополитичны, супергроссмейстеры ведут скорее образ жизни «граждан мира». При этом бывший ленинградец Корчной утверждает, что в свое время он сделал для своей Родины все, что мог: все-таки побеждал на Олимпиадах и по праву считался командным игроком. Отторгнутый в зарубежье, он воздерживался от каких-либо критических высказываний в адрес покинутой им страны и если вступал в конфликты с ее властями, то только по сугубо личным, семейным мотивам.

В шахматном мире Корчной издавна заслужил репутацию «рыцаря без страха и упрека». Ветераны — иные, может быть, нехотя — признают, что у него в стране было, пожалуй, больше болельщиков, чем у других. И друзей. «Это потому, что я всегда говорил то, что думал», — предполагает Корчной. Из знающих его с этим утверждением никто не станет спорить, хотя об одних и тех же вещах гроссмейстер в разное время мог по-разному и судить — ведь все меняется и все изменяется в наш динамичный век. Так, Корчной изрек когда-то: «Фишер сломал нас, обыгранное Фишером поколение уже никогда не сможет подняться». Теперь он замечает: «Фишер по сравнению с Каспаровым—одноклеточное существо».

Резко? Но можете поверить: и тогда, и сейчас Корчной говорил то, что думал.

Еще о рыцарстве этого шахматиста. В 1983 году рвущийся к мировой короне юный Гарри Каспаров должен был по пути к встрече с Анатолием Карповым сыграть сначала матч с Корчным. Обстоятельства того времени не позволили Каспарову приехать на матч в Пасадену (против его воли), и ему в полном соответствии с законом было зачтено поражение. В конце концов матч все-таки состоялся (в другом городе — Лондоне), и Гарри одержал победу над ветераном. «Не ясно лишь, — совершенно справедливо замечает он, — как развивались бы события, не прими тогда Корчной **благородного** (подчеркнуто мною.—**А. С.**) решения играть полуфинальный матч, а воспользуйся он своим формальным правом на выход в финал». Капризы советской стороны в том инциденте обошлись Шахматной федерации СССР в 210 тысяч долларов штрафа и прекращением бойкота турниров с участием Корчного, до того имевшего место.

Как шахматист Корчной—фигура уникальная. Еще в 1947 году он стал чемпионом СССР среди юношей, а после этого четырежды (!) завоевывал звание чемпиона СССР уже среди взрослых, не раз выходил в претенденты на мировое первенство.

И в сегодняшние свои 59 лет Виктор Корчной сохраняет недюжинную практическую силу. Удивительное дело — но он снова среди претендентов. Корчной, представляющий в последние годы Швейцарию, весьма удачно провел недавний межзональный турнир и вошел в число четырнадцати участников претендентских матчей уровня 1/8 финала.

Буквально на днях мы горячо обсуждали шансы претендентов с моим добрым другом гроссмейстером Алексеем Суэтиным. Относительно перспектив Корчного мой собеседник высказался так: «Это будет его лебединая песня. Насколько она может удаться Корчному, зависит от того, в какой он окажется форме. У него в активе — класс, в пассиве — возраст и нервы».

В упомянутом интервью с Загайновым был любопытный момент. Психолог выразил убеждение, что Корчной по своему духу — истинно советский человек и потому когда-нибудь непременно вернется в Советский Союз.

Корчной прореагировал мгновенно и непосредственно:

— Вернуться? Но как возвращаться, если Карпов как был председателем Фонда мира, так и остался председателем Фонда мира, да еще и стал народным депутатом? Где она — ваша перестройка, где? Кто эти люди, которые кричат о перестройке?

Как видим, прежние обиды не утихли. Этот человек с прямым и очень нелегким характером остается постоянным как в привязанностях, так и в неприятии той или иной фигуры. Кого-то такая непримиримость может шокировать, но ведь может и понравиться?

Хочу, впрочем, подчеркнуть, что эти запальчивые слова гроссмейстер произносил в момент, когда и не подозревал, что в очень скором времени вновь обретет право на советский паспорт, которого был лишен двенадцать лет. Может, теперь он пересмотрит свою точку зрения на перестройку в СССР?

Алексей СРЕБНИЦКИЙ.

РЫНАК І ВЫСОКАЕ МАСТАЦТВА

КАМЕРЦЫЯ НЕ ВОРАГ?

Слова «камерцыя» ўспрымаецца значнай часткай савецкіх работнікаў культуры негатыўна. Амаль гэтак жа, як слова «рынак» — прававернымі прадстаўнікамі каманднa-адміністрацыйнай сістэмы.

На першы погляд, гэта выглядае дзіўным. Таму што пісьменнікі, журналісты, кінематаграфісты першымі адобрылі перабудову, стаўшы актыўнымі яе прыхільнікамі. Менавіта яны віталі эканамічныя рэформы, тлумачачы ў сотнях артыкулаў і тэлевізійных выступленнях перавагі рынку, настойлівую патрэбу знішчэння ўраўнілаўкі. І раптам, калі рыначныя адносіны закранулі культуру, такі рэзкі паварот і непрыняцце.

«Антырыначныя» прадстаўнікі культуры тлумачаць сваю пазіцыю даволі проста: «асобым» становішчам мастацтва ў грамадстве, асаблівасцямі мастацкай творчасці і яе высокай місіяй. Можна спрачацца ці згаджацца з такімі прэтэнзіямі, аднак нельга не заўважыць спробу часткі культработнікаў атаясаміць з высокай культурай уласную дзейнасць. Між тым гэтая дзейнасць далёка не заўсёды адпавядала ўзвышаным ідэалам: 70 прайшоўшых гадоў — красамоўны доказ. Культура ў СССР служыла апарату ўлады, і толькі асобныя, лепшыя яе прадстаўнікі стваралі высокія ўзоры насуперак дзеючай сістэме і прынцыпам сваіх творчых саюзаў.

Існуючая прывілеяваная каста мастакоў навучылася ілюстраваць партыйныя пастановы і ўрадавыя рашэнні, падмяняць мастацтва актуальнасцю тэмы, лакіраваць рэчаіснасць. І развучылася вольна тварыць. Літаратура, тэатр, кінематограф, выяўленчае мастацтва забылі пра чытача і гледача. Яны залежалі толькі ад партыйных функцыянераў і ўрадавых чыноўнікаў. У выніку — сённяшні сумны стан культуры, аб якім шырокая грамадкасць даведалася дзякуючы публічнасці.

Высветлілася, што СССР — не самая чытаючая краіна ў свеце, а па стану многіх відаў мастацтва ўступае нават шэрагу дзяржаў, што сталі на шлях развіцця.

Высветлілася і іншае. З 676 сёння дзеючых дзяржаўных тэатраў амаль палавіна штогод прыносіць страты. Прадстаўленні ты. праходзяць пры паўпустых залах. П'есы сумныя, акцёры пасрэдныя, рэжысёры інертныя. Тым не менш і да перабудовы, і сёння рэжысёры і акцёры атрымліваюць сваю фіксаваную зарплату. Рэакцыя гледачоў на іх не адбіваецца. Дзяржаўныя датацыі па-ранейшаму працягваюць паступаць. Трупы складаюць звычайна 20-30 чалавек, іншы раз 50-60. Многія акцёры не заняты месяцамі. У юнацкіх тэатрах іграюць пенсіянеры. Але абнавіць творчы састаў без адпаведных заканадаўчых акцый немагчыма.

Дзяржава, нават вельмі багатая, не ў стане ўтрымліваць такую сетку стратных тэатраў, а таксама музеяў, філармоній, розных музычных калектываў. Тэатрам, студыям, музеям патрэбны спонсары, мецэнаты, дагаворная сістэма з акцёрамі і выканаўцамі, рэклама. Усё гэта называецца жудасным словам «камерцыялізацыя» і прымаецца ў штыкі. Кім? Тымі самымі нецікавымі акцёрамі, безыніцыятыўнымі рэжысёрамі, шэрымі драматургамі. Усталяванне таго, што называюць «камерцыялізацыяй мастацтва», пазбавіць іх звыклага ўкладу і фактычна азначае для іх немагчымасць заставацца на сцэне. Адсюль працідзеянню і жупел: «камерцыя — вораг мастацтва».

Але камерцыя не вораг мастацтва, хаця яна сапраўды ўзмацняе залежнасць мастака ад густаў публікі. А ўсё шэрае і пасрэднае баіцца, і не без падстаў, такой залежнасці.

Дзелавыя людзі ва ўсім свеце падтрымліваюць таленты, перспектыўныя тэатры, ствараюць музеі і карцінныя галерэі. Яшчэ ў мінулым стагоддзі камерсант Павел Траццякоў заснаваў у Маскве карцінную галерэю, адзін з самых цікавых і папулярных сёння музеяў рускага выяўленчага мастацтва. А больш чым за 70 гадоў Савецкай улады ў краіне так і не стварылі музея сучаснага рускага мастацтва...

Дзелавыя людзі падтрымліваюць тое, што мае будучыню. Бесперспектыўнае іх не цікавіць. Больш таго, рынак зацікаўлены ў фінансаванні творчых эксперыментаў: дзесяткі вядомых прэстыжных кіна- і тэатральных фестываляў арганізаваны імі. Але гэтыя довады не робяць уражання на «антырыначнікаў», што таксама сведчыць: запалохванне рынкам — камуфляж, які скарыстоўваецца для самазахавання.

У сваім нядаўнім звароце да Прэзідэнта СССР , савецкага парламента кіраўнікі творчых саюзаў і міністр культуры краіны заяўляюць, што вінавата ў крызісным стане савецкай культуры палітыка дзяржавы, якая расходуе на духоўную сферу ўсяго 1,2 працэнта бюджэту. Менавіта мізэрнасцю сумы тлумачаць яны тую акалічнасць, што па колькасці еяў, тэатраў, бібліятэк СС адстае ад большасці еўрапейскіх краін.

У якасці прыкладу паведамляецца, што ў Савецкім Саюзе толькі 62 сімфанічныя аркестры, а ў ЗША больш за паў тысячы. Можна прывесці ы (і дзесяткі іншых), не менш выразны прыклад — у ЗША 1 285 оперных калектываў. Але маленькае істотнае тлумачэнне: усе гэтыя калектывы абавязаны сваім існаваннем не ўраду, а прыватным датацыям.

Сем з кожных дзесяці савецкіх фільмаў не пакрываюць выдаткаў на сваю вытворчасць. Аднак фільмы працягваюць выходзіць. І ніхто, акрамя дзяржавы, не нясе фінансавых страт ад пустых кіназалаў.

Чаму гэта адбываецца? Рэжысёры і пастаноўшчыкі забыліся пра гледача, грэбуюць яго інтарэсамі і жаданнямі. Камерцыя ж аб інтарэсах гледачоў і чытачоў ніколі не забывае.

Дзяржава сапраўды выдзяляе вельмі мала сродкаў на культуру. Але ж нават гэтыя малыя сродкі, па сведчанні Міністэрства культуры, не скарыстоўваюцца або расходуюцца самым бяздарным чынам. Дзяржава, безумоўна, павінна ёказваць і ва ўмовах рынку падтрымку тэатрам, музеям, бібліятэкам, філармоніям. Пры адной умове — калі гэтыя тэатры, бібліятэкі, музеі дастойныя падтрымкі.

Рыначныя адносіны ў савецкім мастацтве толькі-толькі пачынаюць укараняцца. І яны ўжо разгнявілі і напалохалі тых, хто няздольны да творчасці і спаборніцтва. Такіх «антырыначнікаў» пераконваць бескарысна і нелагічна. Але ёсць і тыя, хто вагаецца, сумняваецца. Мяркуючы па апошніх заявах, яны ў стане зразумець, што нічога дрэннага ў камерцыйна працуючым тэатры, кіно, музеях няма. Што ж тычыць асноўных пярэчанняў — апасенняў за «высокае», «сапраўднае» мастацтва, то яны беспадстаўныя. Галоўнае, каб на высокае мастацтва быў попыт, за рынкам жа справа не стане.

Гаўрыіл ПЕТРАСЯН.

З АПОШНІХ ВЕРНІСАЖАЎ

Юбілею Ф. Скарыны прысвечана рэспубліканская мастацкая выстаўка, якая дэманструецца цяпер у мінскім Палацы мастацтва. Вельмі ўрачыста прайшло яе адкрыццё, у якім прынялі ўдзел музыканты і артысты, паэты і навукоўцы. Пад музыку «Полацкага сшытка» рухаліся перад гледачамі грацыёзныя і велічныя фігуры, што ўваскрашаюць скарынінскую эпоху. Яркі спектакль, наладжаны пры адкрыцці выстаўкі, дапамог устанавіць жывы кантакт паміж днём мінулым і сённяшнім.

Скарынінская выстаўка стала своеасаблівым укладам мастакоў у справу нацыянальнага культурнага адраджэння Беларусі. На жывапісных палотнах ажылі вобразы славутых асветнікаў — папярэднікаў і паслядоўнікаў Францыска Скарыны, Кірылы Тураўскага і Ефрасінні Полацкай, Міколы Гусоўскага, Васіля Цяпінскага і Сімяона Полацкага. Графічныя серыі А. Кашкурэвіча «6 старонак з жыцця Скарыны», В. Мікіты да кнігі Лойкі «Скарына на Градчанах» даюць цікавую інфармацыю аб тым часе, аб падзеях, што адбываліся ў жыцці нашага славутага земляка.

Гледачы змаглі ўбачыць тут таксама і творы, якія ўздымаюць праблемы сённяшняга дня. Яны вельмі лагічна ўпісаліся ў агульны настрой выстаўкі, прасякнутай ідэямі гуманізму і асветніцтва.

НА ЗДЫМКАХ: У. ТОЎСЦІК. «Полацкі дзённік»; М. САВІЦКІ. «М. Капернік і Ф. Скарына».

З БЕЛАРУСКАГА НАДДЗВІННЯ Ў ЛАТВІІ

«ПОЎНАЯ ДУША СТАЛА,.. І Я ПАЧАЛА ПІСАЦЬ»

Вера Гаротная (Вера Сцяпанаўна Вайцюлевіч) нарадзілася 25 мая 1902 года ў вёсцы Бярозкі Віцебскай губерні (зараз в. Бярозкі ўваходзіць у Краслаўскі раён Латвіі). Недзе ва ўзросце васьмі гадоў «поўная душа стала... і я пачала пісаць», прызнавалася Вера Сцяпанаўна. У 1918 годзе напісала верш пра Змагара, яшчэ не ведаючы імя Леніна. Вырашальным для яе стала сустрэча з Райнісам, які патурбаваўся, каб дзяўчыну-падростка прынялі ў школу: «Прыйшла, усе дзеці ўсталі: падумалі, што я настаўніца».

У 1932 годзе В. Вайцюлевіч выдала ў Рызе маленькі паэтычны зборнік «Вершы» (чатыры арыгінальныя творы і іх пераклад на латышскую мову). Пасля вайны, калі культурна-асветная дзейнасць беларусаў у Латвіі не была ўзноўлена, за спагадай і парадамі прыехала ў сталіцу Беларусі. Але ніхто ў Мінску яе творы ні выслухаў, ні пастараўся зразумець. Стала пісаць па-руску. Памерла 16 ліпеня 1986 года, пакінуўшы пасля мітуслівага, бадзяжнага жыцця груду сваіх запісаў, якія нядаўна прывезла ў Мінск дачка В. Вайцюлевіч мастак-мадэльер Уладзіслава Душкіна. Міласэрнасць і самаахвярнасць В. Вайцюлевіч нельга было вытлумачыць будзённымі нормамі чалавечых паводзін. Яна гаварыла: «Памагу гору — то саўсім нядарам мой дзень прайшоў».

Беларуска з Латвіі Вера Вайцюлевіч выбрала сабе псеўданім «Гаротная». Многія старонкі яе жыцця сапраўды былі такімі. Але старонкі яе гаротнай спадчыны не прапалі. Прапаную верш Веры Сцяпанаўны і адно з апавяданняў у сваім перакладзе.

Сяргей ПАНІЗНІК.

ЯНУ РАЙНІСУ

Быў адзіны вялікі паэт
З добрай, шчырай душою і
чыстай.
У нашым цёмным жыцці —
як прасвет,
Як вадар на дарозе
цярністай.

Ён для нас працаваў дні і ночы
І заранку нёс нам з аблачын,
Аж пакуль не самкнуў свае
вочы,
Адышоў на свой вечны спачын.
Быў ён бацькам для нас, быў
ён братам,
Калі з цемры выводзіў глухой.
Быў бязмежным для ўсіх
дэмакратам,
Разбудзіў нас гадзінай ліхой.

Разбудзіў ў нашых сэрцах
каханне,
Якім трэба кахаць свой народ.
Разбудзіў у нас сілу змагання.
Першы крок сам ступіў
напярод.

Разбудзіў нашы спячыя душы
І стаючую кроў узбурліў,
Зацвярдзелыя сэрцы узрушыў,
Розум светлаю думкай наліў.

Калі жыў — мы не ведалі гора:
Галавой быў у нашае справе.
І не страшыла цёмнае мора...
Мы пры ім былі ў чэсці і славе.

А цяпер усіх нас ён пакінуў
І ніколі ўжо не адгукнецца.
У няведамую краіну
Адляцела спагаднае сэрца.

Жыцця горкага знікла услада,
Сонца яснага згасла праменне.
Засталася адна толькі
радасць —
Не памеркла паэта іменне.
1932.

ВЕРА ГАРОТНАЯ

Вера ГАРОТНАЯ

ЦАР МІКОЛКА

АПАВЯДАННЕ

ДЗЯДУЛЯ з бабуляй жылі ў сяле Прыдруйску, у трох вярстах з польскім гакам ад маёй вёскі Бярозкі. Бабулю ведалі як добрую павітуху. Яе ўсе паважалі. Родзічы мелі хату побач са школай. А ў школе жылі школьны стораж, настаўнік Мураўёў Антон Фадзеевіч з жонкай Зінаідай Кісараўнай і трыма дзецьмі. Тут жа прытулілася сястра Зінаіды Кісараўны Алена.

Мне было толькі пяць гадкоў, ды вельмі ўжо хацелася вучыцца — разам з дзецьмі настаўніка і мяне прынялі ў школу. Кватаравала я ў бабулі. Па вечарах з бабуляй ішла ў школу, дзе разам з усімі рабіла ўрокі. Дапамагала Алена Кісараўна.

Аднаго разу мы з бабуляй толькі ўвайшлі ў пакой, як дзеці радасна закрычалі: «Вера, хутчэй ідзі глядзець! Вельмі прыгожыя малюнкі!» І сталі гартаць малюнак за малюнкам, тлумачыць мне: «Вось зайка! А гэта казлік. Гэта певень. Сарока-белабока!» Вера не здзіўлялася, глядзела абыякава. Паказалі яшчэ адзін малюнак: стаяў вялікі дом, а на вокнах краты. Тут Вера не стрымалася: «Якая вялікая хата!» Дзеці: «Гэта не хата, гэта турма. Там сядзяць самыя благія людзі, разбойнікі і зладзюгі». Вера: «Няпраўда, там сядзяць самыя добрыя людзі. У майго дзядзі таксама хата вялікая, і да яго штовечар з усёй вёскі сходзяцца мужыкі і дзеці. Дзяды распавядаюць аб прыгоне, калі ў бедных людзей і паесці не было чаго. Так расказваюць: дзеці плачуць і ў сне естачкі просяць, а спаталіцца нечым. Мацеры таксама плачуць. Бацькі не вытрымліваюць такога енку, збіраюцца ўсёй вёскай, ідуць на панскую ніву і крадуць сноп жыта, сноп ячменю, а то сноп аўса ці жмут гароху. А панскі аканом, сеўшы на каня, ловіць іх, б'е плёткай, гоніць да пана на расправу. Мужыкі ўпіраюцца. Здаралася, што аканома скінуць з каня, дадуць прачуханца. Вось тады і судзяць мужыкоў за патраву, садзяць у турму на многа гадоў, абзываючы іх разбойнікамі і злодзеямі. А ці яны разбойнікі і зладзюгі?»

Алена Кісараўна прыслухалася да нашай гутаркі: «У турме сядзяць самыя лепшыя людзі, якія хацелі займець для народа ўладу... Каб усім добра жылося!» Вера: «Цёця Лёля, а што гэта такое «ўлада»?» Алена Кісараўна: «Гэта як бы царскае права: у каго гэтая ўлада, той можа рабіць усё, што толькі захоча». Вера: «А гэты цар, якога завуць Міколкам, не аддае людзям гэтую ўладу?» Алена Кісараўна: «Не аддае, за ўладу трэба змагацца». Вера: «Цёця Лёля, ты гаварыла, што людзі бароліся, але яшчэ не змаглі паваліць аднаго цара». Дзеці: «А мусі быць цар надта моцны, яго і з падножкай не паваліць?» Вера: «Трэба было здаравяку-чалавеку ззадзі ўчапіцца цару за каўнер, а другому падставіць нагу і паваліць. У гэты час хай другія наваляцца на спіну і трымаюць цара, каб ён не падняўся. Астатнія добрыя людзі хай хуценька выхапяць гэтую ўладу і ўцякаюць». Алена Кісараўна: «Верачка! Ты гаворыш, што не змаглі яшчэ людзі цара паваліць. Цар жа не сам-адзін: у яго многа стражнікаў, ураднікаў і акалотачных. І гэтая барацьба зусім не такая, каб схапіць за каршэнь і паваліць. Тут не такая патрэбна барацьба». Вера: «Цёця Лёля, а якая другая?» Алена Кісараўна: «А вось якая. Калі лепшыя людзі ішлі да цара, каб здабыць уладу для народа, то ўсе стражнікі, ураднікі і акалотачныя ўсіх гэтых лепшых людзей арыштавалі і пасадзілі ў турму». Вера: «Я думаю, што варта пагаварыць з нашым царом Міколкам: можа быць ён самохаць аддасць народу гэтую самую ўладу?»

Алена Кісараўна выйшла ў другі пакой.

Мая мама памерла першага сакавіка. З Рыгі прыехалі на хаўтуры сямёра дзядзек і сямёра цётак. Пасля пахавання ўсе дзядзі вярнуліся ў Рыгу, а цёці засталіся, каб агледзець магілы продкаў. І вось на радаўніцу бярозаўскія бабы, дзяўчаты, дзеці, а разам з імі і мае цёткі адправіліся прыбіраць магілкі. Следам пайшла і я. Але зусім з іншым намерам — каб зайсці да Міколкі, які жыў наводдаль пагосту. Часта даводзілася чуць, як бярозаўскія мужыкі хвалілі Міколку за яго спагаду. Калі зімою капалі магілу ў мёрзлай зямлі, то лапатай не дужа размахаешся: патрэбен быў лом. Людзі прасілі лом у Міколкі — і ён ніколі не шкадаваў. Вось і я вырашыла, што Міколка не скупы: калі даваў лом, то аддасць і ўладу.

Калі я зайшла ў двор, то ўбачыла ў паветцы аж пад самую страху акуратна складзеныя дровы. І вось пераступаю парог хаты і згодна тагачаснага звычаю цалую руку Міколкавай жонкі, а потым цалую руку самога Міколкі і прамаўляю: «[illegible]дзька Міколка, пан-гасу[illegible], аддай, пакуль цэлы, гэтую сваю ўладу народу. Навошта яна табе? Ты і так багаты: лета на дварэ, а ў цябе поўная паветка дроў. У бедных людзей і ў зімку няма столькі. Сырое суччо толькі ж[illegible] людзям надае. А ты, М[illegible]лка, да таго ж на бедных людзей напусціў паноў і стражнікаў, ураднікаў і акалотачных. Яны здзекваюцца з бедакоў і садзяць іх у турмы. Няма ў цябе ні сэрца, ні душы, ні розуму, ні сораму. Хоць бы грэху пабаяўся».

Міколка да Анелі: «Анеля, адкуль гэтая дзяўчынка, што яна вярзе?» Вера: «Не пазнаеш? З Бярозак я. Мая цёця Алена шыла табе гарнітур! Забыўся? А ну, успомні, як ты напяліў той гарнітур і стаў падобны ні то на бабу, ні то на мужыка? Усе з цябе смяяліся, ты быў як рак чырвоны. Я тады ўратавала ад сораму і цябе, і цёцю, сказаўшы: «Ён жа ў касцёл не пойдзе у гэтай апратцы, а пойдзе — наверх ускіне царскую шубу».

А потым я і кажу: «Пан цар-гасудар, дзядзька Міколка, скажы нарэшце: уладу аддасі народу?» А ён мовіць: «Ніякай улады я ў народа не браў, чаго ты да мяне прысталa?» А я далей падступаю: «У народа яе ніколі і не было. Увесь час улада ў цябе. Бачу я, што з табой тут не дамовішся».

Рушыла ад Міколкі на могілкі, а там усе бабы як па камандзе: «Дзе гэта ты была? Мы хацелі без цябе ісці дадому». Я і кажу: «У Міколкі». Бабы: «Навошта ты да яго хадзіла?» Кажу: «За ўладай». Бабы: «За якой уладай?» Кажу: «За царскім правам». Бабы: «За якім гэта царскім правам?»

Тут я зразумела, што бабы не ведаюць, што такое ўлада.

Нарэшце ж усе пацягнуліся дадому. А я вярнулася ў школу і з парога закрычала: «Ну, была я ў цара на радаўніцу!» Зінаіда Кісараўна: «У якога цара?» Адказваю: «У Міколкі». Зінаіда Кісараўна: «Калі ты была ў цара?» Кажу: «Сёння. Бабы, цёткі і дзяўчаты хадзілі магілкі прыбіраць. Міколка побач жыве. Ён жа зусім дурны: не ведае нават, што такое ўлада! Кажу яму: «Гасударава права аддай народу. Ты і так багаты: вунь нават самы вільчак поўная паветка дроў!» А ён талдыча: «Не браў ад народа ніякай уласці і ніякага права». Зінаіда Кісараўна: «Ён жа не цар, ён стораж пры могільніку». Я не згаджаюся: «А чаму тады яго завуць Міколкам?» Зінаіда Кісараўна: «Яго так назвалі пры хрышчэнні. Ён проста цёзка цару Мікалаю».

Зінаіда Кісараўна, Антон Фадзеевіч і Алена Кісараўна хахочуць да слёз. Я тады пытаюся, а дзе сам цар жыве — у Новым Сяле, там, дзе земскі спраўнік? Зінаіда Кісараўна: «Не, не там: цар жыве ў Пецярбургу». Я дапытваюся: «Гэта далей, чым Новае Сяло?» Зінаіда Кісараўна: «Намнога далей». Я не адстаю: «Туды трэба ехаць на кані?» Зінаіда Кісараўна: «На машыне, і многа грошай трэба плаціць за білет».

Я стала думаць, як сабраць грошай, каб трапіць у Пецярбург. Праз некаторы час цёткі, ад'язджаючы ў Рыгу, забралі з сабой і мяне. Дзядзі Восіпа жонка прыняла ў свой дом. У іх жыў Яніс — цётчын брат. Калі ўсе адыходзілі на работу, я прыбірала пакоі, мыла посуд. Аднаго разу Яніс за памытую падлогу і прыборку даў мне беленькі грошык. Я палічыла, што беленькі грошык ад Яніса — плата даравагая. Хацела чым-небудзь аддзячыць. Напрасілася набіваць яму папяросы. Атрымалася. Я набіла іх мноства. Дзядзя Восіп і Яніс, прышоўшы з работы, узрадаваліся і далі мне беленькія грошыкі.

У нядзелю заявіліся цёткі са сваімі мужыкамі і дзядзькі з жонкамі. Да Яніса прыйшлі сябры. Першае, што яны прыкмецілі, гэта поўныя карабкі з папяросамі. Вельмі здзівіліся: «Адкуль у вас так многа папярос?» Яніс: «Вера нам набівае, мы ёй за гэта выплачваем беленькія грошыкі». Дзядзя, жартуючы: «Колькі ж табе за адну папяросу даюць?» Кажу: «Такіх маленькіх грошыкаў няма, каб плаціць за кожную папяросу. А за поўную каробку мне даюць адзін беленькі грошык». Дзядзя зноў, жартуючы: «Які ж грошык, маленькі або вялікі?» Адказваю: «Не зусім маленькі і не зусім вялікі». Усе дзядзі, але ўжо не жартуючы: «А нам возьмешся набіваць папяросы?» Згаджаюся: «Вазьмуся».

І я набівала папяросы праз цэлы год. Аднаго разу цёця запыталася ў мяне: «Грошай у цябе многа? І што ты збіраешся на іх купіць?» Адказваю: «Квіток на цягнік». Цёця: «У Бярозкі паедзеш?» Кажу: «Да дзядзькі Міколкі». Цёця: «Да якога гэта дзядзькі Міколкі?» Смяюся: «Да цара-гасудара». Цёця: «А навошта да яго паедзеш?» Тлумачу: «За ўладай, за царскім правам. Каб людзям было добра жыць. Я яшчэ ў Бярозках чула, што гэты самы дзядзька Міколка наш цар-гасудар. Ён не скупы, і я выпрашу ў яго царскую ўладу — хай аддасць яе народу. Тады народ будзе сам рабіць, што захоча». Цёця: «А на што гэта ўлада падобная?» Тлумачу: «Я думаю, што гэта такія паперкі, якія пісар земскі піша». Цёця: «Выходзіць, улада — гэта напісаная паперка?» Кажу: «Не такая самая. Земскі пісар піша, да прыкладу, Данату Гэндэлю: «Вярні Клімантыне зямлю...» А цар-гасудар дзядзька Міколка пра тое ж самае павінен напісаць: усім людзям вярнуць зямлю... Я яму скажу, што трэба напісаць». Цёця: «Што ж ты яму скажаш?» А скажу так: «Пан цар-гасудар дзядзька Міколка, напішы на паперцы наступнае: «Вера! Аддаю табе сваю ўласць, свае царскае права. Бяры і раздай яго людзям. Хай народ возьме ў паноў зямлю, лясы, будовы і жыўнасць. А ім пакіне чуцьчуць пахаты, крыху лесу, па хаце з хлявамі, па адным кані, карове, авечцы з баранам, па парасяці, па дзве курыцы з пеўнем — і хай працуюць самі. Ты выдай, пан цар-гасудар, панскім аканомам і стражнікам, ураднікам і акалаточным мой указ: не смець біць людзей! А турэмным дазорцам-ключнікам скажы: хай адчыняць турэмныя брамы — і ўсіх на волю! А калі людзі будуць выходзіць з турмы, ты стань ля турэмных варот і ўсім раздай мае паперкі!» І да цёці: «Цёця, ты ведаеш, дзе турма?» Цёця: «Ведаю». «Калі я вярнуся з Пецярбурга, ты мяне завядзеш туды». Цёця: «Вельмі ж многа будзе паперак: табе прыйдзецца браць з сабой торбу». Згаджаюся: «Звяжу два мяшкі і перакіну цераз плячо». «Ты ж маленькая, мяшкі па зямлі будуць валачыцца». Не здаюся: «А я на дыбачкі стану і пайду».

Напачатку ўсе мае цёткі і дзядзькі смяяліся з мяне, а потым узрушыліся: «Ты хутчэй за ўс[illegible]час у турму пасадзіш, чы[illegible]пусціш вязняў». І перад В[illegible]лікаднем адвязлі мяне ў Бярозкі.

Ужо ў Бярозках аднаго разу прыйшоў на полудзень мой дзядзя і сказаў: «Вера і Алойза, старая пані загадала вам набр[illegible]ягад». Я насупілася. Дз[illegible]: «Ведаю, што ты паноў не любіш. Але паколькі я ляснік, адмовіць пані не магу».

Мы ўзялі кашолачкі і пайшлі. Пані сядзела на ўскрайку паляны пад парасонам. Здзівіліся: дажджу няма, наадварот — жара стаіць. Паглядзелі на неба — неба чыстае, ніводнай хмурынкі. Нас абабраў страх. Алойза і кажа: «Яна, напэўна, звіхнулася». Я не супраць: «Канешне. Бедныя людзі, калі сячэ дождж, мяшкі на галаву накідваюць, а яна, бач, жаркотай пад парасонам сядзіць».

Нарэшце мы назбіралі ягад поўныя кашолачкі, але блізка да пані падысці ўзбаяліся. Знайшлі доўгі кій, узздзелі на яго кашолачкі і падсунулі пані. Пакуль яна ела ягады, мы не зводзілі з яе вачэй і кій трымалі напагатове. У маю кашолачку яна ўкінула капейку, Алойзу ж дасталася агурок. Алойза кажа: «Навошта мне гэты агурок, свае поўны агарод. Давай мяняцца!» А я кажу: «Мне трэба ехаць у Пецярбург, а табе нікудачкі ехаць не трэба!» Алойза кажа: «А якога д'ябла цябе туды гоніць?» Я кажу: «Да цара-гасудара дзядзькі Міколкі паеду». Алойза на гэта: «Ты ўжо да аднаго Міколкі схадзіла — ні ён цар, ні ён гасудар. Стораж на могілках. Дык ты не траць грошы на білет. Раней схадзі да Трыбеса Міхалая і запытай, мо ён цара-гасудара прыбліжоны». І стаў адбіраць у мяне капейку. Я схавала капейку ў рот. Дык ён агурком пачаў біць па губах. Увесь яго агурок развaліўся на аскабалачкі, але з роту капейку я не выпусціла.

226060. Рига, пл. Ленина, 62 — 10 Владислава Владимировна Душкина.

«ХРЫСТОС ПРЫЗЯМЛІЎСЯ Ў ГАРОДНІ»

Так называецца новая работа Дзяржаўнага маладзёжнага тэатра БССР па аднайменнаму раману У. Караткевіча. Ставіць спектакль рэжысёр Віталій Катавіцкі па свайму сцэнарыю. Акцёры працуюць з вялікай цікавасцю, спасцігаючы раней малавядомыя пласты гісторыі Беларусі. А паколькі сюжэт сцэнарыя будуецца па законах дэтэктыва, стваральнікі спектакля спадзяюцца, што ён будзе відовішчным і займальным.

БРУІЦЬ «КРЫНІЧКА»

Этнаграфічна - фальклорны ансамбль пад такой назвай стварыла гаспадыня Курчэўскага сельскага Дома культуры, што ў Воранаўскім раёне, Вера Васько. І дома, і ў гасцях яму наканаваны поспех, бо зараз абуджаецца цікавасць да сваіх каранёў, да непадуладных часу багаццяў, створаных талентам папярэдніх пакаленняў.

Безліч старых народных песень, што ледзь не зышлі ў нябыт, выводзяць да ўдзячных слухачоў захавальніцы фальклорных скарбаў Вольга Шчарбук і Леакадзія Лышчык, Яніна Даўкшыс і Маланья Дудко, Яніна Супрон і Валянціна Дудко, Генуэфа Русіновіч і Юзэфа Куклінская.

Асабліва падабаюцца ўсім у іх выкананні песенныя дыяменты «Хадзіў па барочку», «У полі крынічанька», «Паарали хлопці ніву», «Там, за туманам». Так было падчас канцэртаў у Іўі, Смаргоні, Слоніме, Дзятлаве. Так было і ў літоўскіх суседзяў у Шальчынінкаі, і на рэспубліканскім тэлебачанні. Бруі, звонкая «Крынічка»!

МАХНЁМ У ШВЕЙЦАРЫЮ?

Камедыя Хрыста Бойчава «Швейцарыя, Швейцарыя...» — нядаўняя прэм'ера купалаўцаў. Пастаноўку гэтага спектакля ажыццявіла творчая група з Балгарыі — рэжысёр Іардан Гаджаў, мастак Ардаш Тавукчыян, балетмайстар Расен Мятодзіеў. Героі камедыі — прадстаўнікі розных сацыяльных слаёў — па волі лёсу апынуліся ў адной палаце звычайнай раённай бальніцы. Неўзабаве высветлілася, што яны не ведаюць, якая ў іх хвароба, ад чаго лечацца, чаму нікога не выпісваюць. У пацыентаў, якія падружыліся, узнікае агульная мара — паехаць у санаторый у Швейцарыю...

У спектаклі заняты артысты П. Дубашынскі, А. Падабед, В. Кудрэвіч, А. Памазан, Н. Кірычэнка.

КІНАЗОРКІ Ў БАБРУЙСКУ

Папулярнасць акцёраў Дзмітрыя Харацьяна і Сяргея Жыгунова пасля таго, як на экранах краіны трыумфальна прайшоў тэлефільм «Гардэмарыны, уперад!», бадай, ці не меншая, чым у Барыса Ельцына. Абедзьве кіназоркі і дагэтуль — жаданыя госці ў любым горадзе краіны. Харацьян і Жыгуноў прыехалі ў Бабруйск, каб даць два канцэрты.

ВЫПІСВАЙЦЕ ГАЗЕТУ «ГОЛАС РАДЗІМЫ»

ПАВАЖАНЫЯ ЧЫТАЧЫ!

ШТОТЫДНЁВІК «ГОЛАС РАДЗІМЫ»—АДЗІНАЕ Ў РЭСПУБЛІЦЫ ВЫДАННЕ, ЯКОЕ МАЕ ШЫРОКУЮ ЧЫТАЦКУЮ АЎДЫТОРЫЮ ЯК У МЕЖАХ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ, ТАК І Ў ШМАТЛІКІХ КРАІНАХ ПРАЖЫВАННЯ ЗАРУБЕЖНЫХ СУАЙЧЫННІКАЎ.

Газета «Голас Радзімы»:

— дасць вам магчымасць з дапамогай сваіх інфармацыйных і аналітычных матэрыялаў аб культурным, палітычным і эканамічным жыцці Беларусі трымаць руку на пульсе часу;

— прапануе дасведчаны, аб'ектыўны і плюралістычны расказ аб цікавым мікрасвеце замежжа, які складаюць людзі, крэўныя нам па этнічнаму паходжанню, культуры і часта грамадзянству;

— будзе і надалей служыць мастом лучнасці для замежных беларусаў у іх дабрачынных высілках, накіраваных на дапамогу гістарычнай Радзіме ў ліквідаванні вынікаў катастрофы на ЧАЭС;

— па просьбе чытачоў вядзе пошукі блізкіх, родзічаў і знаёмых у розных краінах свету. Каб зрабіць гэтыя пошукі больш дзейснымі, у рубрыцы «Вас шукаюць і чакаюць сваякі», апроч аб'явы, друкуем фотаздымкі ці любыя іншыя дакументальныя сведчанні;

— як ніхто іншы, газета мае вялікую магчымасць па вашаму жаданню знайсці сябра за мяжою, дапамагчы ў наладжванні асабістых кантактаў;

— дае шанц дзелавым людзям БССР і СССР знайсці партнёраў за мяжой; усё—шляхам публікацыі рэкламных матэрыялаў на беларускай і замежнай мовах, візітных картак прадпрыемстваў і кааператываў, аб'яў. Хіба вы не зацікаўлены скарыстаць гэтую нагоду!

Суайчыннікі, хто жыве ў капіталістычным свеце, могуць зрабіць падпіску на «Г. Р.» праз магазіны і фірмы, якія супрацоўнічаюць з Міжнароднай кнігай» і Цэнтральным агенцтвам зарубежных выданняў. У сацыялістычных—у пунктах падпіскі ці паштовых аддзяленнях па месцу жыхарства.

У Савецкім Саюзе выпісаць «Голас Радзімы» можна ў любым аддзяленні «Саюздруку».

Наш падпісны індэкс:63854, цана на год (для Савецкага Саюза)—4 рублі 16 капеек.

ШАНОЎНЫЯ ЗАМЕЖНЫЯ СУАЙЧЫННІКІ!

Новыя гаспадарчыя адносіны ў Савецкім Саюзе, пераход да рыначнай эканомікі дыктуюць нашай газеце, як і ўсім іншым, свае жорсткія варункі і карэкцыю дзейнасці. Як заўжды, мы разлічваем на вашу падтрымку, парады, добрае слова. Нам вельмі важна і неабходна вызначыць рэйцінг тыднёвіка сярод замежных суайчыннікаў. Дзеля гэтага просім адказаць на наступныя пытанні:

1. Імя, прозвішча, адрас.
2. З якога часу выпісваеце газету!
3. Ці падабаецца вам «Голас Радзімы»!
4. Ці мяркуеце працягваць падпіску ў 1991 годзе!

Рэдакцыя спадзяецца, што газета «Голас Радзімы» і ў 1991 годзе будзе чаканай госцяй у вашым доме.

ЗАХАВАЕМ СПАДЧЫНУ

Некалі ў нашых вёсках было шмат печнікоў, бондараў, ткачых. Але ішлі гады, і прафесіі гэтыя пачалі знікаць. Аднак яшчэ не зніклі канчаткова. Народныя рамёствы захаваліся дзякуючы вясковым майстрам і майстрыхам.

У хатах М. Давыдзёнак і М. Кісляковай у гарадскім пасёлку Бобр, што ў Крупскім раёне, можна, напрыклад, убачыць цэлую выстаўку тканых і вышываных уручную пакрывалаў, дываноў, сурвэтак —яркіх, прыгожых.

А вось — гаспадарчы двор М. Грыгаровіча. Да няданяга часу ён быў застаўлены рознага памеру бочкамі, цэбрамі, кадушкамі, дзежкамі. Прыходзілі сюды вяскоўцы, куплялі драўляны посуд для мачэння грыбоў, салення агуркоў, квашання капусты, для іншых гаспадарчых патрэб. Цяпер у Міхаіла Іванавіча не тыя рукі, не той зрок, таму ён рэдка займаецца бондарскай справай.

Затое па-ранейшаму не пакідаюць свайго занятку — вышывання — пенсіянеркі, заўзятыя ўдзельніцы фальклорнай групы Бобрскага гарадскога Дома культуры Т. Усціновіч і Н. Падданкова.

Дырэктар жа гарадскога Дома культуры Р. Пратаповіч займаецца зборам такіх вырабаў. Экспанаты дэманструюцца ў гэтыя дні ў памяшканні ВДНГ БССР, дзе адкрыта рэспубліканская выстаўка, прысвечаная 500-годдзю Ф. Скарыны.

СВЯТА КВЕТАК

Хто пабываў у той восеньскі дзень на цэнтральнай плошчы Нясвіжа, не мог стрымаць захаплення ад прыгажосці, якую тут можна было ўбачыць.

Каля кінатэатра «Салют» было так многа дзівосных кветак, што вочы разбягаліся. Пышныя велічныя гладыёлусы, яркія, нібы полымя восені, вяргіні, пяшчотныя ружы, сціплыя сінія, як неба, васількі. Мора фарбаў. Мясцовыя кветаводы-аматары сабралі арыгінальныя букеты, стварылі з іх незвычайныя кампазіцыі.

ПТУШКІ Ў ГОРАДЗЕ

Птушкі ў горадзе. З'ява настолькі звычайная, што мы не звяртаем на іх ніякай увагі. А дарэмна. Шмат здзіўляючага і цікавага можна заўважыць у іх жыцці. Вось, напрыклад, фотааматар В. ДУБІЛОВІЧ прапаноўвае нашым чытачам два здымкі, зробленыя ў дзіцячым парку імя Горкага ў Мінску. Што ў іх асаблівага!.. Прыгледзьцеся ўважліва. Хіба вам даводзілася калі бачыць качку, якая адпачывае высока на... дрэве!

На другім здымку — дзяцел-захопнік. Так, так. Толькі што ён выйграў бойку: паразганяў ад кармушкі і сінічак, і шпакоў. І зедаеце як!.. Непадалёку на слупе вісеў асвятляльны ліхтар. Дык зось дзяцел і стаў стукаць па ім дзюбай. Столькі шуму нарабіў, што ўсе птушкі паразляталіся.

Можа і вам траплялася ўбачыць і сфатаграфаваць нешта незвычайнае! Дык дасылайце нам свае здымкі.

ВАС ШУКАЮЦЬ І ЧАКАЮЦЬ СВАЯКІ

Шукаецца **Марцін Андрэевіч САЛАВЕЙ**, які выехаў у ЗША з вёскі Амльніцы Нясвіжскага раёна Мінскай вобласці. Да 1974 года вялася перапіска, з якой вядома, што ён пражываў па адрасу: New York, Third Street, Little Falls, M. J.

Вядома, што **Марцін САЛАВЕЙ** мае сына. На Беларусі засталіся сёстры — **ВЕРА, ВОЛЬГА, МАРЫЯ** і браты — **ЮЗІК** і **АЛЕСЬ**.

Яго шукаюць пляменнікі і іх дзеці.

Пісаць можна на беларускай, рускай, англійскай ці польскай мовах па адрасу:
**125183, г. МАСКВА,
вул. ЛІХАБОРСКІЯ БУГРЫ,
д. 5, кв. 41.
ГЕНІКЕ АЛЕНЕ АРКАДЗЬЕЎНЕ.**

ГАТАЛЬСКІ Міхаіл Ягоравіч шукае стрыечных братоў і сястру ў ЗША.

Прыблізна ў 1912 годзе **Іван** і **Агаф'я ГАТАЛЬСКІЯ** выехалі з вёскі Жалязнякі Веткаўскага павета Гомельскай губерні ў Амерыку, пакінуўшы пад наглядам дзядулі сваіх дачок — **ГАННУ** і **ВЕРУ**. У **ІВАНА** і **АГАФ'І** нарадзіліся ў ЗША яшчэ два сыны і дачка. Магчыма іх імёны: **ЮСІФ, ІВАН, МАРЫЯ**.

Да пачатку другой сусветнай вайны бацькі падтрымлівалі перапіску з **ГАННАЙ**. Сваякоў шукае сын **ГАННЫ ГАТАЛЬСКАЙ**.

Просім усіх, хто можа дапамагчы ў пошуках названых асоб, пісаць у рэдакцыю або на адрас:
**246023, БССР, г. ГОМЕЛЬ,
вул. 40 ГОД КАСТРЫЧНІКА, д. 2.
ГАТАЛЬСКАМУ МІХАІЛУ ЯГОРАВІЧУ.**

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:
220600, МІНСК, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі
Індэкс 63854. Зак. № 1281